

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

N:r 10

Okt.

1955.

Pris 75 öre

ARBETSGLÄDJE

Uppmätt och färdigförpackat material för flättningsarbeten av olika slag såsom kakfat, serveringsbrickor, blomkorgar m.m. Populära och lättsålda modeller, begärliga på den öppna marknaden!

Rekvirera fullständig katalog

Vårt arbetsmaterial tillverkas och förpackas av sjuka och partiellt arbetsföra vid Arbetsträningsverkstaden vid Värnhems Vårdhem i Malmö. Vi vänder oss till sjukhus och vårdanstalter för att i samarbete med arbetsterapien ge susselsättning åt sjuka och partiellt arbetsföra.

Två exempel ur vår katalog

HOBBYMATERIAL

Pilgatan 9, Malmö

Tel. 163 94

Arbetslokaler: Värnhems Vårdhem, Malmö

Kan kroppen tillföras jod vid tandborstning?

Vetenskapen ger svar

Man har fastslagit att jod är ett livsnödvändigt ämne, som dagligen måste tillföras kroppen. Inom vissa geografiska områden är jorden och vattnet jodfattiga. varigenom födan kommer att innehålla för litet jod.

Radioaktiv jodisotop användes vid vetenskaplig undersökning. Genom märkning av tandkräm med jodisotopen J^{131} i form av natriumjodid ha svenska läkare vid en undersökning kunnat påvisa att:

1. Vid tandborstning under två min. med jodhaltig tandkräm kan beräknas att organismen upptager 6,2 % av tillförd jodmängd.

2. Upplagring av jod sker i munslemhinnan.

Om Ni borstar tänderna med jodhaltig tandkräm är det vetenskapligt bevisat att Er organism tillföres jod och att denna jod stannar upp till 1,5 tim. i munslemhinnan.

Det är jod som gör skillnaden! Jod-Kaliklora har en förstklassig tandkräms alla goda egenskaper och innehåller dessutom jod i form av vita, lösliga jodsalter, som resorberas av tandkött och munslemhinna. Borsta och massera tandköttet mycket noggrant.

En bra tandkräm som dessutom innehåller

JOD

BJÖRNEKULLA

DJUPFRYST

B Ä R

Blåbär, Hallon, Jordgubbar, Hjortron

GRÖNSAKER

Spenat, Gurka

FISK

Torskfilé, Strömming

i konsumbutiker

Vad är **PLM** ?

Svar: Det är signum på marknadens förnämsta bleckplåtsförpackningar tillverkade av

PAKTIEBOLAGET
PLÅTMANUFAKTUR

Vackrare vår såväl ute som inne med lökar från Weibulls. Vi har ett rikt sortiment för såväl tidig inomhusdrivning som för vårfloret i täppan.

Se vår nyutkomna lökkatalog som ger Er många bra tips!

Weibulls – Landskrona

Utkommer varje månad

Status

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

Nr 10 Oktober 1955

18:e årgången

Ansvarig utgivare: EINAR HILLER.
Redaktör: SIXTEN HAMMARBERG.
Ägare: De Lungsjukas Riksförbund.

Annonspriser:

1/2 sid. 400:—, 1/2 sid. 225:—,
1/4 sid. 125:—, 1/8 sid. 65:—.

Småannonser:

60 mm spaltbredd 65 öre mm.
90 mm spaltbredd 90 öre mm.

Färgannonser 25 % tillägg.
För julnumret specialoffert.

Kontrollmärke
lagligen skyddat

HUVUDREDAKTIONEN I STOCKHOLM:

Kocksgatan 15, Stockholm 4.
Telefon 41 39 99 och 44 40 40.
Postgironr 95 00 11.

LOKALREDAKTIONEN I MALMÖ:

Kamrergratan 3. Tel. 97 53 44.
Postgironr 95 00 65.

Prenumerationspriser: helt år 8:—,
halvt år 4:50.

Upptakt till ny personalpolitik i statliga verk

De partiellt arbetsföras möjligheter till anställning i statlig tjänst är en fråga som återkommit då och då i form av olika beslut och framställningar i syfte att på ett smidigt och tidsenligt sätt göra sådan personalpolitik praktiskt genomförbar. Vi anser det onödigt och tidsödande att här relatera de olika åtgärder, som syftat till att göra denna personalpolitik till en levande realitet. Det må vara tillräckligt att erinra om att det gått trögt bl. a. därför att man hittills saknat en organisationsplan. Påstötningar i form av cirkulär och välvilliga formuleringar i tryck, som utgått till de statliga verken, ha väldigt lätt att försvinna i glömska, när det inte finns någon, som övervakar efterlevnaden. Då civilminister Gunnar Lange i december förra året besvarade en interpellation av riksdagsman Sigfrid Jons-son i frågan utlovades positiva riktlinjer för en bättre anställningspolitik för de partiellt arbetsföra. Lovvärda försök har också gjorts och nu senast har civildepartementet utarbetat ett förslag, som i detalj innehåller goda riktlinjer för en gynnsammare personalpolitik för de handikappade.

*

När det gäller *nyanställningar* påvisas i det förslag civildepartementet presenterar, att en upplysningskampanj inom statliga verk och myndigheter är nödvändig. Innan denna kampanj startar måste vissa åtgärder till för att nå likformighet i bestämmelserna för tjänstemän och kollektivavtalsanställda. Förändringarna avser den senare kategorin och bl. a. föreslås att partiellt arbetsföra arbetare, för vilka prognosen för arbetshindret vid anställningen är oviss, skall kunna undantas från tillämpning av pensionsreglementet med möjlighet att senare, efter ny läkarundersökning, bedöma om vederbörande fortfarande skall undantas eller om reglementet

skall tillämpas. Vidare ifrågasättes bl. a. en viss uppmjukning av kollektivavtalsbestämmelsen inom försvaret på så sätt att rätten till utgående sociala förmåner för partiellt arbetsföra vid sjukdomsfall i samband med deras handikap bör kunna omprövas.

I den rad av olika åtgärder, som syfta till uppmjukning av benhårda paragrafer och klausuler, föreslås vidare bl. a. att möjligheterna att förflytta partiellt arbetsföra från ett verk till ett annat underlättas. Det har framhållits att det i praktiken är "vattentäta skott" mellan de olika förvaltningarna så fort det gäller en omplacering av en sjuk eller skadad befattningshavare. I stort sett ha sådana försök till omplaceringar strandat på att statsverken är synnerligen obenägna att överta partiell arbetskraft från annat verk och betala tidigare lön, även om den nya befattningen står i lägre lönegrad. Frågan om ett särskilt löneanslag på civildepartementets huvudtitel för omplacerade partiellt arbetsföra bör därför undersökas.

*

Som synes är det åtskilliga praktiska svårigheter i anställningsförfarandet som nu granskats och för att komma tillrätta med dessa svårigheter föreslås vissa förstärkningar av den statliga delegation, som redan tillsatts för att underlätta anställning av partiellt arbetsföra. Denna s. k. nämnd föreslås nu att, förutom representanter för medicinalstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen, utvidgas med representation för civil- och socialdepartementen, varigenom staten skulle bli företrädd både som arbetsgivare och huvudman för socialvården. Delegationens kansli bör förläggas till arbetsmarknadsstyrelsens arbetsvårdsbyrå och dess uppgifter skall bl. a. bli att stå myndigheterna tillhanda med råd och utlåtanden både när det gäller anställning

av partiellt arbetsföra och vid ansökningar om sjuk- och invalidpension. I det senare fallet bör det bli delegationens uppgift att bedöma möjligheterna att placera vederbörande i andra befattningar, till vilka de kan vara pliktiga att låta sig förflyttas. Alla ansökningar om sjukpension synes böra remitteras till delegationen. Därigenom bör alla utvägar till rationell omflyttning av pensionsökande kunna prövas innan pensionsbeslut fattas. I fall då i övrigt kvalificerade partiellt arbetsföra vägrats statsanställning bör avslaget kunna dras under delegationens prövning.

Innan den ifrågasatta upplysningskampanjen sättes igång bör även en annan organisatorisk fråga lösas, nämligen på vilket sätt företags- och samarbetsnämnderna skall kopplas in med deras rikedom på värdefulla informationer av lokal karaktär m. m. Här har man bl. a. på förslag från arbetsmarknadsstyrelsen stannat för kontaktmän med olika specificerade arbetsuppgifter. Kontaktmännens första uppgift bör bli att handlägga de lokala uppgifterna inom förvaltningarna i samband med den planerade upplysningskampanjen.

*

Det bör kanske ännu en gång understrykas, att det nu för första gången är fråga om en verkligt genomtänkt organisationsplan för att göra det möjligt att pla-

cera partiellt arbetsföra med skiftande arbetshinder och förutsättningar i de statliga verken. Därom är endast gott att säga. Inom de partiellt arbetsföras egna organisationer hade kanske belåtenheten blivit ännu större om herrar utredningsmän, åtminstone i förbigående, snuddat vid möjligheten att deras eget folk, som finns utplanterade i ett organisationsnät som omspannar hela landet, kunde medverka i någon form för att förverkliga dessa storstilade planer. Utredningsmännen i civildepartementet förefaller inte ha haft någon kännedom om att dylika organisationer existera — åtminstone verkar man inte ha någon plats för dem i det utkast till upplysningskampanj m. m. som här i korthet presenterats. Utkastet är f. ö. ingen intern hemlighet utan har bl. a. presenterats i tryck i en välkänd tidskrift. Man får väl emellertid utgå från att de partiellt arbetsföra själva utan att göra för stort väsen av detta kvittera artigheten och på lämpligt sätt göra sig påminda i hithörande frågor.

Sutton Commassey

Hur har det gått för dem?

har varit mottot för en undersökning av tuberkulospatienters utplacering på arbetsmarknaden i USA.

Det rör sig om 240 patienter, som utskrevs från ett sjukhus för fem år sedan (se vidare i artikeln Kommentarer till tuberkulos i detta nummer) och hur det artat sig för dem. Man skiljer mellan två grupper — de som utnyttjat möjligheterna att erhålla arbetsvård och de som avstått från dessa möjligheter. Det är intressant att följa parallellundersökningen för de båda grupperna ifråga om återfallsfrekvens, dödlighet och återanpassning i samhället. Bland de arbetsvårdade hade 26 % fått återfall medan de icke arbetsvårdades återfallsprocent sprang upp till siffran 62. Vidare framgår klart att de icke arbetsvårdade har haft svårare att finna sig tillrätta — detta gäller bl. a. arbete. Fem år efter utskrivningen från sjukhuset var procentuellt nästan dubbelt så många av de arbetsvårdade som de icke arbetsvårdade i arbete; de arbetsvårdade ha i stor utsträckning erhållit mera kvalificerat arbete än tidigare osv. Märkligt är också bl. a. att konstatera att det finns fler ingångna äktenskap och färre skilsmässor inom den arbetsvårdade gruppen, ett förhållande som uppenbart hör samman med förmågan till återanpassning och självförsörjning.

Man kan utan tvekan utgå ifrån att en dylik efterundersökning ger värdefulla lärdomar för sjukvårdsexpertis och arbetsvårdsorgan. Här i Sverige skulle vi också gärna se att man ägnade de utplacerade arbetsvårdsfallen större intresse från arbetsvårdsorganens sida — helt enkelt se efter hur det går för dem i arbetslivet. Nu vet vi att vår arbetsvårdsorganisation redan nu är hårt belastad med arbetsuppgifter och har dessutom betydande personalsvårigheter, men frågan är om man ständigt skall låta sig avspisas med de vanliga kalla ekonomiska argumenten när det gäller ökade resurser för arbetsvården. För det första är det en ekonomisk fråga att göra arbetsvården effektiv — sedan kommer den inte mindre viktiga humanitära aspekten. Argumenten är hållbara på båda sidor om Atlanten.

10 stipendier à 300 kronor

till f. d. lungsjuka, som studera vid folkhögskolor och socialinstitut utdelas av De Lungsjukas Riksförbund.

Ansökningstiden utgår den 15 oktober 1955.

Ansökan om stipendium, som ställes till De Lungsjukas Riksförbund, Box 4149, Stockholm 4, skall åtföljas av intyg, att sökanden antagits som elev vid läroanstalt.

Ansökningsblankett rekvireras hos Riksförbundet.

Personer med kroniska sjukdomar lever längre

till följd av de medicinska framstegen, framhåller O. Hultén i *Svenska Läkartidningen*. Det ökade antalet åldringar, kroniskt sjuka och invalider är redan nu ett stort socialt vårdproblem och kommer i en snar framtid att bli synnerligen allvarligt. Den aktivt verksamme läkaren har svårt att bemästra situationen och ser med utomordentlig oro, hur svårigheterna snabbt växa. Det är ofta omöjligt att bereda de gamla och de kroniskt sjuka den vård de behöva och de belasta den akuta kroppssjukvården på ett olämpligt och kännbart sätt. Upplösningen av familjebanden, de moderna bostäderna och arbetsförhållandena minska både viljan och förmågan hos barnen att ta hand om sina orkeslösa föräldrar eller invaliderade anhöriga. Icke så få anser, att de höga skatterna är motiv nog för att vältra över dessa skyldigheter på samhället. Det är en tragedi att se hur många gamla, som efter en genomgången tillfällig sjukdom eller ett olycksfall behöva omhändertagas, sakna en plats i samhället. En dertagas, sakna en plats i samhället. En av de mest svårlösta uppgifter vi ha vid Akademiska sjukhuset är att ordna för åldringarna och de kroniskt sjuka vid utskrivningen. Problemet löses ej enbart med pengar och byggnad; det saknas vårdarinnor och den bristen kommer att bli ännu mer kännbar i framtiden på grund av åldersförskjutningen. Det fordras även av oss alla en vänligare, mer kärleksfull och förstående inställning till dessa problem.

De medicinska framstegen möjliggöra för oss att rädda många svårt olycksfalls-skadade — jag tänker därvid särskilt på de ständigt ökade trafikolycksfallen. Motorismen med sin högt uppdrivna färdhastighet ger upphov till många och svåra olycksfallsskador, man kan tala om en traumatisk epidem. Antalet dödsfall är nu uppe i 1.000 pr år men antalet svårt skadade är mångdubbelt större. Tack vare modern behandling med blodtransfusioner, antibiotika m. m. klara vi till livet många, som för 15—20 år sen skulle ha varit räddningslöst förlorade, men dessa personer bli ofta defektläkta, ty vi är alltjämt klåpare, när det gäller att fullt återställa vad skapelsen själv har frambragt. Omhändertagande av dessa och andra defektläkta invalider är ett stort problem och inlemmandet av dem på

lämpliga platser i samhället är vad som brukar kallas "de partiellt arbetsförsämrade" eller rehabilitation. Detta problem har varit aktuellt i många år men vad som utträttats är obetydligt, mot vad som återstår att göra.

Man kan instämma bl. a. i att de partiellt arbetsförsämrade visserligen omfattas med stigande uppmärksamhet i vida kretsar, men anordningarna för att "fin-slipa" dem till verksamma kuggar i arbetslivet står inte i proportion till de ömma toner för deras bästa man ofta hör. Utvecklingen visar att teori och praktisk handling måste länkas ihop ordentligt.

Erfarenheter av allmänna sjukförsäkringen

redovisas av dr Eric Larne i juninumret av *Socialmedicinsk tidskrift*.

Vi räknade med ökad patienttillströmning och mera pappersexercis, ökad kravinställning från allmänhetens sida och större trängsel om sjukhusplatserna m. m. Hur har nu det första kvartalet utfallit i dessa avseenden, bedömt efter förhållandena i Malmö?

Något väsentligt ökat tryck på den öppna vården har icke förmärkts. En del kolleger, bland dem jag själv, har noterat en viss ökning, andra åter märkt snarare en minskning av besöksfrekvensen. För Malmös vidkommade har jag det intrycket att sjukligheten i akuta infektioner, som ju upptager en stor del av praktikers arbetsdag, varit ovanligt låg för årstiden. Allmänhetens rätt att sjukskriva sig själv under 7 dagar torde även ha spelat en icke oväsentlig roll. Genom att fodran om friskskrivning bortfallit, utgår även en hel del återbesök å mottagningarna. Trängseln framför sjukhusportarna synes ej heller ha ökat annat än i linje med den allmänna befolkningsökningen.

Om sålunda det rent medicinska arbetet i den öppna vården ej undergått några större förändringar, har det dock blivit åtskilligt mera tungrott och olustbetonat genom en odiskutabel ökning av det rena expeditjonsarbetet. Herner uppskattar, att denna ökning nedsatt vår effektiva arbetstid med 10 %, vilket jag tror är ganska riktigt. Härtill kommer alla de långa och tröttande samtal av ren informationskaraktär, som måst föras med patienterna om sjukförsäkringsbestämmelserna, något som vi dock kan hoppas vara av övergående art. I rättvisans namn måste dock

erkännas, att våra blanketter i stort sett varit relativt lätta och enkla att ifylla. Störst besvär har de nya receptbestämmelserna vållat och en ändring av dessa torde vara ett synnerligen berättigat önskemål från läkarhåll.

Socialvårdens kostnader

diskuteras i en artikel i *TCO-tidningen* av Erik B. Näslund. Den mest kostnadskrävande grenen inom socialpolitiken utgör försörjningen av åldringar och invalider, framhåller artikelförfattaren. Antalet ålderspensionärer var 633.000 och invalidpensionärer 175.000 år 1953. Av hela pensionskostnaden för allmänna ålderspensioner utgjorde 93 procent grundpensioner och 7 procent pensionsförstärkning. Utan den allmänna pensionen skulle den individuella försörjningsbördan bli alltför kännbar. Dessutom innebär omfördelningen från de arbetsföra till åldringarna av inkomster en köpkraftsförstärkning, som i regel återgår till produktionen genom åldringarnas konsumtion. De stora beloppen i socialbudgeten får därför inte enbart ses som en belastning i folkhushållet.

Främlingar i vårt land förvånar sig ibland över att vi har råd med den nuvarande socialpolitiken. Det gör även en och annan svensk medborgare, som genom egen eller andras insats reder sig själv. Vissa grupper hänföra socialpolitiken till det ofria i samhället, men andra grupper ser i socialpolitiken vägen till frihet. Debatten om socialpolitikens vara eller inte vara, reformernas utseende och kostnader kommer alltid att pågå, men i dessa debatter måste inkomstomfördelningens nytta även för den burgne beaktas. Genom tillförande av köpkraft till inkomstsvaga grupper möjliggöres en ökad konsumtion i folkhushållet och denna merökning kan vara nödvändig för produktionens utbyggnad. Om ett fåtal har stora inkomster blir det inte i förhållande till den sammanlagda inkomstsommen samma konsumtion, som om många har goda inkomster.

Moralpredikningar och förmyndartag löser inte alkoholproblemet

framhåller *ABF:s Tidning Fönstret* i samband med att svenska folket nu får nya spritlagar. Tidningen, som är organ för Arbetarnas Bildningsförbund, har ett annat recept:

Positivt arbete på alla livsområden, åtgärder som syftar till att höja standarden parallellt på det ekonomiska, sociala och kulturella området kan utgöra bidrag, varigenom den enskildes anspråk på sig själv och andra höjes och ansvars känslan blir större. Likgiltighet för slumförhållanden på kultur- och bildningslivets område är lika ödesdigra som i något annat sammanhang. Kampanjen för ansvar och nykterhet synes hylla denna uppfattning, och det är i den andan ABF sluter upp vid dess sida, liksom denna övertygelse i övrigt driver ABF att alltmer vidga sitt verksamhetsområde.

Eric Väderhatt:

KOMMENTARER OM TUBERKULOS

Recidivfrekvensen vid tuberkulos granskas här med stöd av några uppgifter från andra länder — frågan har för övrigt blivit högaktuell i Sverige bland annat genom en undersökning rörande återintagna patienter i Uppsala län.

Av stort intresse är vidare bland annat en kontrollundersökning av arbetsvårdade och icke arbetsvårdade patienter som utskrivits från ett USA-sjukhus för fem år sedan.

När Mary Dempsey, statistiker hos den amerikanska nationalföreningen mot tuberkulos, i en populärt hållen tidskriftsartikel (*"Trends in Tuberculosis"* — *NTA Bulletin januari 1954*) med ledning av sitt siffermaterial ger en översikt över tuberkulossituationen i USA och visar på de stora framsteg som vunnits i kampen mot sjukdomen, nämner hon ingenting om recidivförekomsten.

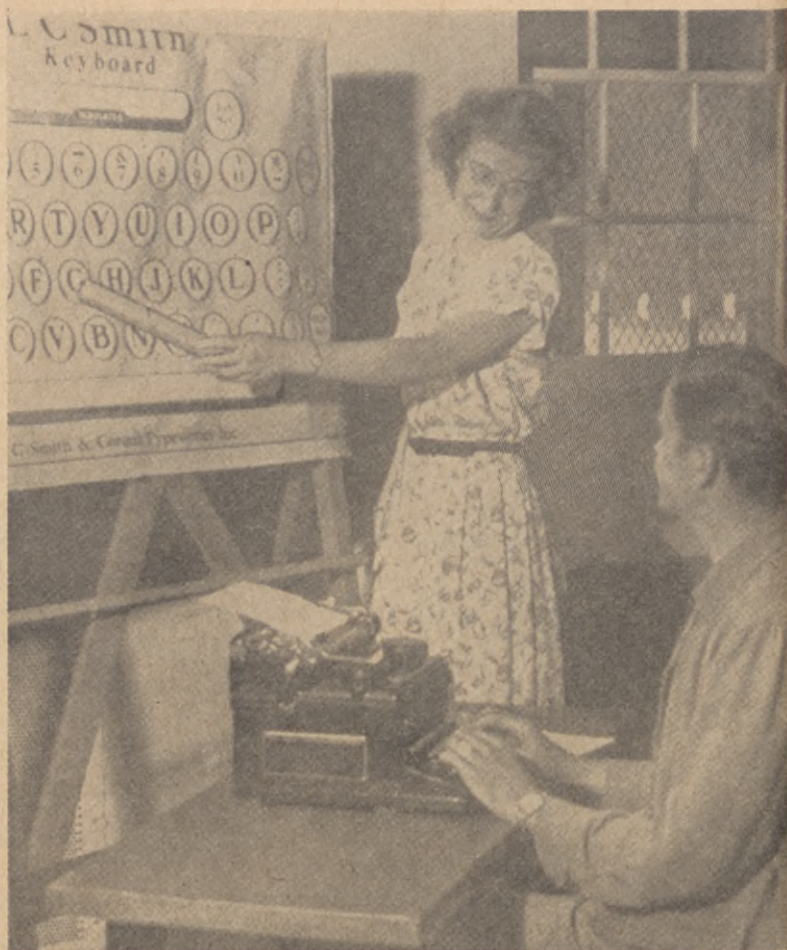
Är detta en taktisk manöver, ett försök att skyla över ett disharmoniskt inslag i den eljest löftesrika bilden? Eller rentav ett exempel på hur även den klaraste skalle har sina tankspridda ögonblick? Säkerligen ingendera delen. Förklaringen torde i stället vara den, att hon saknar ett tillräckligt statistiskt underlag för att över huvud kunna kommentera recidivriskerna i lungtuberkulos i USA.

Denna förmodan vinner i styrka vid läsning av en uppsats av den amerikanske tuberkulosläkaren James E. Perkins (*"Challenge of the Future"* — *NTA Bulletin maj 1955*),

som då det gäller tbc-recidiven i USA inskränker sig till det lakoniska konstaterandet att "allmänt sett tycks antalet recidiv ha minskat", och nämner att man i hans land har för avsikt undersöka ifall recidivriskerna är större för patienter, vilka skrivs ut från sanatorium med avkortad vårdtid.

USA är emellertid inte ensamt om att sakna en hela landet omfattande statistik över antalet tbc-recidiv. Tvärtom, det torde än så länge inte finnas något land, där man kan uppvisa en sådan. I t. ex. Schweiz, vars nationalförening mot tuberkulos för en tid sen publicerade 1953 års statistik (*Blätter gegen die Tuberkulose nr 7 1955*), uppges att 39,3 % av samtliga från landets tbc-sjukhus under året utskrivna tidigare hade vårdats för tuberkulos, men det påpekas särskilt att många av dessa fall ej är att anse som recidiv i egentlig mening.

För Sveriges vidkommande har nyligen professor Erik Hedvall i en stor och värdefull översiktsartikel (*"Tuberkulosens uppträdande och*

Ur tbc-bekämpandets bilderbok V: Yrkesutbildning vid The Tuberculosis Rehabilitation Center Swannanoa, North Carolina, USA (omkring år 1948).

Ur tbc-bekämpandets bilderbok IV: Anlagsprövning för yrkesutbildning vid konstantverks- och studiehemmet för lungtuberkulösa i Saranac Lake, N. Y. (omkring år 1940).

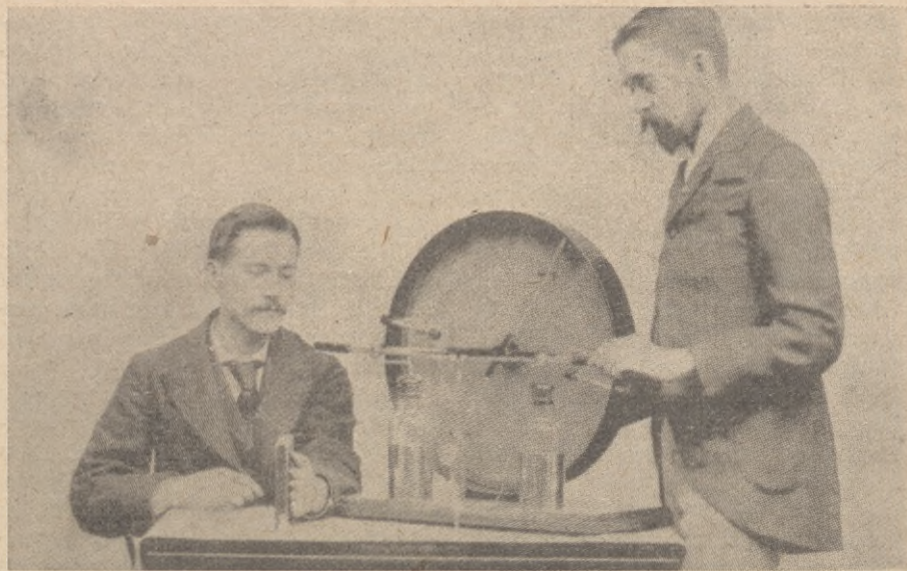

Ur tbc-bekämpandets bilderbok III: God arbetsvård börjar vid sjukbädden. Måleri som sysselsättningsterapi vid ett sanatorium i Saranac Lake, N. Y. (omkring år 1940).

bekämpande i Sverige — Status nr 8 1955) likaledes framhållit, att siffrorna för antalet på de svenska tuberkulossjukhusen återintagna ej är något uttryck för den faktiska recidivförekomsten. Som desto mer värdefull framstår därför den nu pågående utredningen av antalet verkliga tbc-recidiv inom Uppsala län, och alla av saken intresserade instämmer livligt i Hedvalls uttalade förhoppning, att denna undersökning ska kunna utvidgas till att även omfatta andra delar av landet.

När det gäller att fastställa recidivförekomsten vid en sjukdom som lungtuberkulos blir dock alla jämförelser mellan på olika håll utarbetade statistiska serier ytterst vanskliga. Av den uppfattningen är åtminstone M. Farquarson, en kvinnlig läkare som för några år sen publicerade en del reflexioner i ämnet (*Tubercle augusti 1952*). I samband med redogörelsen för resultatet av en kontroll gällande en grupp lungtbc-patienter, vilka under en tid av fem år utskrivits från sanatorium på basis av negativa sputumprover, säger hon nämligen bestämt ifrån, att det inte låter sig göra att anställa jämförelser mellan hennes statistik och från andra håll framkommande siffror, därtill är den standard efter vilken man bedömer tuberkulosrecidiven alltför varierande.

Farquarsons statistiska material visar en stegring i antalet lungtbc-recidiv under senare delen av den femårsperiod, som omfattas av hen-

Ur tbc-bekämpandets bilderbok I: En av USA:s första röntgenapparater, byggd av amerikanska vetenskapsmän strax efter det Röntgen tillkännagivit sin upptäckt av röntgenstrålarna (omkring år 1895).

nes undersökning. Hon är benägen att åtminstone delvis förklara denna ökning med att fall av från början långt framskriden lungtbc — vilka tidigare ofelbart skulle avgått med döden — genom moderna behandlingsmetoder kunnat föras fram till utskrivning från vårdanstalten. Vad Farquarson säger på denna punkt sammanfaller, tycks det, med Hedvalls påpekande, att man numera genom flera vårdperioder balanserar fall av lungtuberkulos, vilka tidigare skulle fått ett fatalt slut redan under den första vårdperioden.

Tack vare den medicinska vetenskapens framsteg räddas för varje år fler och fler människor från att avlida i lungtuberkulos. De räddas från döden — räddas de också till livet?

I en artikel (*"Cured or Half-Cured"* — *NTA Bulletin maj 1955*) har Ben L. Boynton, läkare vid The Rehabilitation Institute of Chicago, lagt fram några personliga funderingar i denna fråga. Han understryker bl. a. vikten för att inte säga nödvändigheten av att de sociala hjälpåtgärder som sätts in för den tbc-sjukes rehabilitation, avvägs med samma omsorg, försiktighet och nyansering som då det gäller den rent medicinska behandlingen, och han betonar i sammanhanget betydelsen av att läkarna arbetar hand i hand med kuratorer, sysselsättnings-terapeuter, sjukgymnaster, arbetsvårdare, bostadsförmedlare och andra för uppgiften engagerade parter. Det måste "team-work" till för att nå gott resultat. Inte bara tuberkulossjukdomen bör bli föremål för omvårdnad utan *hela* människan, och hon är sannerligen ingen tårta med sylt mellan bottarna.

Naturligtvis har man redan på en del håll nått fram till det "team-work", den laganda varom Boynton talar. Så tycks bl. a. vara fallet vid Churchill Hospital i Oxford, enligt vad dess kurator, Dorothy Hicks, har att förtälja (*"The Team Approach"* — *NAPT Bulletin april 1953*). På detta engelska sjukhus förekom-

Ur tbc-bekämpandets bilderbok II: Distriktssköterska i USA på hembesök hos en tuberkulospatient (omkring år 1900).

mer regelbundna veckoträffar mellan läkarna och övriga för de sjukas rehabilitation verksamma, varvid man med utgångspunkt från läkarnas uppfattning av patientens sjukdomssituation diskuterar de i varje särskilt fall lämpligaste åtgärderna för att föra fram den sjuke till inte bara kroppslig och själslig utan även ekonomisk och social hälsa.

Allt vad som göres för den sjukas rehabilitation måste, säger Hicks, självfallet underordnas och anpassas till den medicinska behandlingen. Man når lättare fram till en sådan anpassning och får bättre resultat genom dessa direkta kontakter mellan läkarna och övriga i rehabiliteringsarbetet verksamma, man har större möjligheter finna den i varje särskilt fall lämpligaste kombinationen av nyanserade åtgärder. Men dessa sammankomster ger också något mer: representanterna för de i mötena deltagande yrkesgrupperna får större förståelse och respekt för varandras arbete, det blir tack vare den personliga kontakten lättare att forcera byråkratins gårdsgårdar och punktera yrkesprestigens svällande spärballonger.

Rehabilitation av lungtuberkulösa kostar pengar, stora slantar, men det är likafullt en god affär för samhället, till och med en mycket god affär. Man kan mäta lönsamheten på flera sätt, i t. ex. klingande valuta. Ryrie Kock, som förestår den sektion av den amerikanska nationalföreningen mot tuberkulos som sysslar med rehabilitationsfrågor, har någonstans berättat, att man under år 1952 genom arbetsvårdande åtgärder återförde 5.807 tbc-patienter till USA:s näringsliv. Innan de blev sjuka hade dessa människor en sammanlagd årlig arbetsinkomst av 364.000 dollar. Under det första året efter sitt fysiska och sociala tillfrisknande tjänade de sammanlagt 10.111.000 dollar. Det är, även med hänsyn tagen till penningvärdets fall, en minst sagt tillfredsställande förräntning av det av samhället för dessa sjukas rehabilitation investerade kapitalet, och visar vart man ekonomiskt kan nå genom omsorgsfullt yrkesval och kvalificerad yrkesutbildning för lungtuberkulösa.

Men det finns — tack och lov — åtskilligt som inte kan mätas i pengar, och därför kommer man naturligtvis aldrig att med någon som

helst exakthet kunna bedöma, vad rehabilitation betyder för de sjukas självförtroende, personlighetsutveckling, familjeliv och mycket annat, kort sagt: för *hela* deras existens. I USA har man emellertid gjort några försök att få en bild av vad man skulle kunna kalla "rehabilitationens totaleffekt". Undersökningarna är tämligen blygsamma och rör sig med ett begränsat material, men de är därför inte utan intresse.

Så har bl. a. Sol L. Warren sökt ta reda på hur det gick för 257 lungtbc-patienter, vilka skrevs ut från New York City Municipal Tuberculosis Sanatorium i Otisville, N. Y., under åren 1942 och 1943. Dessa patienter kom efter sin utskrivning att automatiskt delas i två grupper: de som utnyttjade möjligheterna erhålla arbetsvård formade den ena gruppen, de som avstod härifrån den andra. Undersökningen sattes in fem år efter utskrivningen från sanatoriet och samtliga så när som på 17, alltså 240 av patienterna, kunde bli föremål för kontroll. Av dessa 240 hade 79 åtnjutit arbetsvård.

Hur hade det nu gått under dessa fem år för de 240 f. d. sanatoriepatienterna? 5 % av de arbetsvårdande hade avlidit, 18 % av de övriga. Bland de arbetsvårdade hade 26 % fått återfall i sjukdomen, 62 % av de övriga. När det gällde återanpassning till livet utanför sjukhusgrindarna, till förhållandena i hem och på arbetsplats, samhällsställning, fritidsmiljö etc., visade den med psykiatrisk assistans genomförda utredningen att 19 % av de arbetsvårdade och 45 % av de icke arbetsvårdade misslyckats med att finna sig tillrädda. Givetvis, och kanske framförallt, förekom stor skillnad mellan de bägge grupperna då det gällde arbete. Fem år efter utskrivningen från sjukhuset var procentuellt nästan dubbelt så många av de arbetsvårdade som de icke arbetsvårdade i arbete, men då är att märka att medan de icke arbetsvårdade i de flesta fall vänt tillbaka till samma sysselsättning som före sjukdomen, hade de arbetsvårdade i stor utsträckning erhållit mer kvalificerat arbete än tidigare och därmed också större realinkomster. Inom den arbetsvårdade gruppen förekom vidare procentuellt fler ingångna äktenskap och färre skilsmässor än

bland de övriga, något som uppenbart hade samband med skillnaderna i förmåga till social återanpassning och självförsörjning.

Har utvecklingen fram mot våra dagars uppfattning att återställandet av en lungtuberkulös människas hälsa kräver mer än en sjuksäng och en läkare gått snabbt eller långsamt? Det beror på i vilken ända av kikaren man tittar. Spanar man bort mot fader Hippokrates har marschtakten inte varit uppdriven — men vägen har också varit lång att vandra. Det var först någon gång kring 1890 som man i Frankrike, och något senare i andra europeiska länder, började de första blygsamma försöken med arbetsvård för tbc-patienter. England kom först med industriella internat av typen Papworth. 1908 var man färdig för det första amerikanska försöket i större skala, Eudowood Farm Colony i Maryland med individuellt doserat jordbruksarbete på ett sanatorium närliggande farmar, och 1915 fick USA sin första skyddade verkstad, Altro Workshop i New York, N. Y. Men rehabilitation i den mening vi nu inlägger i ordet fick vi först efter det senaste världskriget.

Vi borde lyssnat bättre till dikarna. Redan 1933 höll den sockersjuka H. G. Wells ett tal till Englands diabetiker i vilket han förutsade den dag, då den ena efter den andra gruppen kroniskt sjuka människor i olika länder skulle sammansluta sig i stora organisationer för att med kraft kunna hävda sina intressen i samhället, sin rätt till värdig eftervård och ett arbete efter graden av individuell förmåga. Och mer än ett decennium tidigare, redan 1919, yttrade John Galsworthy vid ett stort internationellt möte i Washington, D. C., The Allied Conference for the After Care of the Disabled Man:

"För varje människa, hon må vara aldrig så handikappad, finns det en plats där hon kan vara till nytta och leva i värdighet. Men vi måste finna rätt på den platsen åt henne. Att underlåta göra detta, att inte föra omvårdnaden dithän, är som att bygga en katedral utan tornspira. Att återställa den handikappade är att återställa något av ett lands framtid, är välsignat arbete."

Känner vi oss hemma i industrisamhället?

Sociologer är folk som i vetenskapliga ordalag talar om vad folk i allmänhet vet förut, och inte nog med det, de gör även statistik av det. Detta omdöme om sociologerna kan i många fall vara riktigt och bottenar i att folk i allmänhet vid studium av deras arbetsresultat i hög grad känner igen sig själva och den miljö som de format.

Om jag påstår att en sparare har större utsikter att bli förmögen än en slösare och bevisar detta med statistik, tycker troligen läsaren att detta inte på minsta sätt är vare sig sensationellt eller diskutabelt. Påstår jag att aktiva föreningsmedlemmar visar sig vara mindre anpassade i arbetet och på fritiden än de föreningspassiva, börjar läsaren däremot dra öronen åt sig. Det kan väl ändå inte vara riktigt, tänker han, och söker kanske genast efter penna och papper för att i en insändare motbevisa saken.

Det senare påståendet återfinner man i den nyss utkomna andra delen av den undersökning om människan i industrisamhället som en grupp från Sociologiska institutionen i Uppsala under ledning av professor Torgny Segerstedt och licentiat Agne Lundquist på uppdrag av Studieförbundet Näringsliv och Samhälle utfört i industristäderna Huskvarna och Katrineholm. Första delen av undersökningen, *Människan i industrisamhället*, med underrubriken *Arbetslivet*, utkom 1952. Den andra delen bär underrubriken *Fritidsliv och samhällsliv* och är uppdelad på två från varandra relativt fristående avdelningar. Lundquist ger i avdelning 1 en ingående redovisning av det stora materialet, medan Segerstedt i avd. 2 anknyter vissa delar av undersökningsresultaten till de samhällsklassbegrepp och det gruppmvetande som antas präglad dagens samhälle. Att just städerna Huskvarna och Katrineholm blivit utvalda motiveras med att dessa städer är av olika ålder och haft olika betingelser för sin framväxt. Under de senaste decennierna har emellertid deras utveckling gått i samma riktning, varför skillnaden mellan dem i de flesta avseenden numera är tämligen obetydlig. Detta innebär att sådana faktorer som befolkningens sammansättning med hänsyn till antalet födda och inflyttade, ålder, kön, civilstånd, rörlighet m. m. inte företer några större olikheter. Den väsentliga skillnaden är att i Huskvarna ett företag har varit och är dominerande medan Katrineholm inte i samma grad fått sin utveckling bestämd av ett visst företag.

Forskarnas utgångspunkt har varit att mycket av människornas handlingar och attityder kan förklaras om man undersöker deras gruppstillhörighet. Gruppen påverkar individerna genom de för gruppen gemensamma sociala normerna vilka i sin tur kan föras tillbaka till en "norm-

Människan i industrisamhället är föremål för den stora sociologiska undersökning, som här presenteras av Erik Nyhlén. Undersökningen har stått under ledning av professor Torgny Segerstedt och licentiat Agne Lundquist

Professor Torgny Segerstedt

källa" som kan vara en person eller institution som dels formulerar dessa normer och dels ser till att de efterlevs. I det gamla bondesamhället var det familjen och grannskapet som utgjorde dessa bestämmande gruppbildningar. I industrisamhället har framför allt familjen minskat i betydelse och flera av dess sociala funktioner övergått till andra gruppbildningar. Den gamla identiteten mellan familj och arbetsgrupp upphävdes. Man får dock en känsla av att författarna betraktar det förindustriella samhället som endast bestående av folk med fast social förankring, självägande bönder och likställda, vilket är en grov förenkling av historiska fakta. Det fanns vid industrialismens genombrott ett växande jordproletariat som levde i otrolig fattigdom och ständigt var i rörelse för att söka efter brödföda. Två faktorer räddade vårt land undan en social katastrof: emigrationen och industrialismen.

Författarnas utgångspunkt var i alla fall den att för människornas anpassning i den nya situationen var det nödvändigt med vissa institutioner som kunde överta familjegruppens funktioner. De utgick från det i och för sig rimliga antagandet att den institutionella utrustningen måste vara större i ett äldre samhälle än i ett yngre. Eftersom människornas anpassning står i relation till den institutionella utrustningen måste de vara mer anpassade i ett äldre samhälle än i ett yngre.

De sista decennierna har åstadkommit en utjämning när det gäller den institutionella utrustningen i de aktuella samhällena, varför hypotesen inte i önskvärd utsträckning kunnat prövas. Det finns ändå en del intressanta olikheter mellan de två orterna när det gäller anpassningen i hem och samhälle. I Huskvarna är 39 % av männen födda mot 19 % i Katrineholm. Motsvarande siffror för kvinnorna är 32 resp. 7%. Rörligheten är också större i Katrineholm än i Huskvarna. Moralen är bättre i Huskvarna, som uppvisar en lägre fylleristatistik, färre antal utomäktenskapliga barn och mindre brottslighet. Stadens närhet till Smålands Jerusalem (Jönköping) med dess starka frikyrklighet förklarar kanske något av detta, men det kan även tas som ett tecken på befolkningens bättre anpassning till det industriella samhället. I Katrineholm är man mer positivt inställd till nyinflyttade som följaktligen har lättare för att anpassa sig där än i Huskvarna.

I såväl Huskvarna som Katrineholm har arbetarfruarna i större utsträckning än tjänstemannafruarna arbete utanför hemmet. Detta behöver inte nödvändigtvis vara av ekonomiska orsaker. I småstäder av denna storlek med inte särdeles differentierat näringsliv kan det t. ex. vara svårt för en medelklasshustru med specialutbildning att få tag i ett lämpligt arbete. Arbetarhustrun anger regelmässigt motivet "egna pengar" medan tjänstemannahustrun åberopar omväxlingen som skäl för arbete utanför hemmet. Det är troligt att tjänstemannahustrun har intressantare arbete än arbetarhustrun på grund av sin bättre utbildning och därför fortsätter sitt arbete även när ekonomin medger att hon slutar.

Beträffande frågan vad som mest bidragit till arbetarnas förbättrade standard tycks både arbetare och tjänstemän vara överraskande eniga om att sätta de fackliga organisationerna i främsta rummet. 44,2 procent sätter fackföreningsrörelsen och 22,5 procent socialdemokratin som den viktigaste förklaringsgrunden. Endast 7,7 procent hänvisar till de tekniska framstegen och 5,4 procent nämner förbättrade konjunkturer. Segerstedt förklarar detta med att de tillfrågade tagit fasta på fördelningen av välständsökningen och därför bedömer denna som framför allt ett resultat av den fackliga rörelsens insats.

När det gäller möjligheterna till socialt avancemang tycks både arbetare och tjänstemän i stort sett vara eniga om att alla som är dugliga och verkligen bjuder till också kan nå framgång. Uppfattningen om att det fortfarande finns vissa barriärer är ingestådes utbredd, men något vanligare bland arbetarna än bland (Forts. å sid. 26)

Det är gott för barnen att läsa!

Artikeln ger ett svep över barn- och ungdomsböcker genom tiderna. Det pedagogiska pekfingeret finns ofta med på barnbokens sidor. Vi minns väl Luthers katekes?

Detta — gott folk — är poesi. Jag skulle t. o. m. vilja påstå att det är klassisk poesi, så klassisk som ett par nonsensverser kan bli på fem år. Författaren heter Lennart Helsing, om ni inte visste det förut. Det "klassiska" i denna mening är det som "går in" och sedan sitter där, som älskas av någon outgrundlig anledning, som väcker minnen av angenämt slag, som roar och rör, som är enkelt och genialt.

Greven som skrev nonsensverser

Ett par tiotal år tidigare uppträdde en annan skald till barns och äldres stora förtjusning. Han hette Hugo Hamilton, var greve, talman, landshövding och ett som annat, men framför allt tillhör han numera vår klassiska barnlitteratur och det är därför hans namn kommer att leva, oavsett hur stora hans insatser i det offentliga livet var. Han skrev t. ex.

Hej, hopperihoppa
jag rider själv på min loppa...

Det minns jag och flera lika löstryckta citat kunde jag bestå eftersom jag hör till den utvalda skara som fick läsa de där verserna som liten.

Versifierad barnuppfostran

Det finns annat också, men detta får räcka som exempel på att vi har det tämligen väl beställt numera. Annorlunda var det tidigare. Tänk bara på Pelle Snusk och hans besynnerliga samtida tumslickaren Conrad (obs! med C). Om denne finns denna inte precis känsliga vers:

Framför allt din mamma ber:
sug ej så på tummen mer,
ty då kommer skräddaren
med sin stora sax, min vän!
I ett enda tag han då
klipper dina tummar två.

Summa summarum
sexton sardiner
hoppa i havet
när solen skiner.

Summa summarum
sex av dom nyser.
länge och ofta
när månen lyser.

Text:

H
A
N
S

N
O
R
L
I
N
G

En sida ur den fina moderna bilderboken *Summa Summarum* av Lennart Helsing med teckningar av Poul Strøyer

Klassiskt och klassiskt

För min del skulle jag inte vilja kalla den där versen klassisk. Men den finns i en bok som onekligen måste kallas klassisk. Julbocken eller Pelle Snusk, som den kallats på svenska, är nämligen en av världens äldsta och mest bekanta bilderböcker. I Sverige utkom den första gången 1849, alltså ganska precis hundra år före Helsingss Summa Summarum, och har sedan utkommit i flera upplagor. I andra länder är det på samma sätt och i Tyskland har en upplaga utkommit så sent som i år!

Pelle Snusk är tysk. Upphovet var en tysk läkare, som inte var nöjd med de bilderböcker han kunde finna i bokhandeln när han julen 1844 behövde en för sin son. Heinrich Hoffmann hette han. I stället köpte han en skrivbok och i denna ritade och berättade han så som han ansåg att en bilderbok borde te sig.

Populär mest hos föräldrarna

Pelle Snusk har, som sagt, gått ut i ett otal upplagor (omkring 400) både i hemlandet och annorstädes och detta borde normalt tyda på stor popularitet. För min del undrar jag emellertid om boken har kunnat vara i egentlig mening populär hos några normala barn. Populariteten måste rimligtvis ha legat hos föräldrarna, som trodde att moral av den här konstruktionen kunde vara nyttig för barn. Vilket den naturligtvis inte var.

Jämmerlig var versen också. Lika förskräcklig som detta prov från 1880:

En gris sig alltid som en gris betar,
om ock man honom i bättre sällskap ser.

En relativt ung företeelse

Detta räcker som exempel på att det verkligen har inträffat en kvalitetsförbättring på området. Sedan kanske man rätteligen bör påpeka

att moral, begrepp om uppfostran m. m. var helt andra på denna tid. Och dessutom att barn- och ungdomslitteratur var en relativt ung företeelse då. Först ett par tre decennier in på förra seklet kan man nämligen märka något mera påtagligt intresse för att utge böcker speciellt avsedda för barn- och ungdom.

Som det mesta har emellertid även barn- och ungdomslitteraturen en intressant förhistoria. Den är t. o. m. så pass intressant att den rymmer alla tiders största ungdomsböcker!

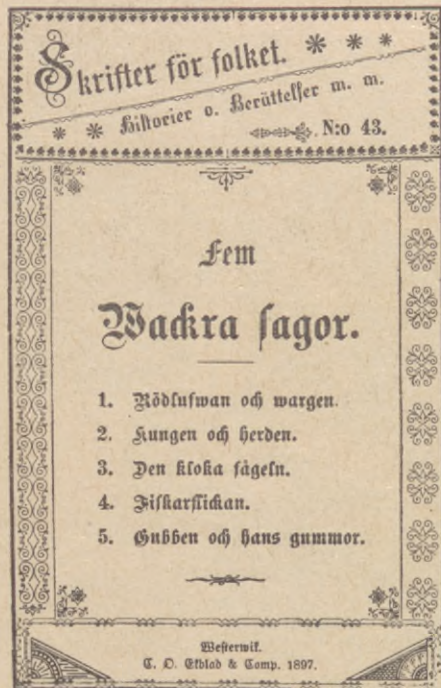
Gulliver, Robinson, Münchhausen

Eller kan man inte påstå det om Gullivers resor, Robinson Crusoe och Münchhausen? Swifts mästerliga bok utkom 1744, Robinson två år senare och Raspes Münchhausen 1797, men ingen av dem riktade sig till ungdom direkt utan alla var avsedda för den vuxna publiken. Sedan kan man förstås förmoda att det fanns ungar även på den tiden som stal sig till lässtunder ur pappas bibliotek. Upplagor avsedda för ungdom av dessa böcker utkom först långt senare och vad som möjligen kan sägas rikta sig direkt till ungdomen inskränkte sig till "Undervisning, lemnad af en fader åt sin son, som företager en lång resa eller ett lätt sätt att anföra en ung person till allehanda dygder", en översättning från den franske arkeologen Philippe Dufours original, samt Luthers Katechismus Med enfaldige Spörsmål Förklarad Och efter höga Öfwerhetens befalning utgången på thet Prästerna enhälligt öfwer hela Rijket skola bruka samma sätt wid Ungdomens undervisning och Förhör uti Christendoms Stycken, samt ABC-boken. Men ingen av dessa har man någon större lust att hänföra till den "riktiga" ungdomslitteraturen.

Så kom bilderböckerna

De första egentliga barnböckerna uppträdde på det nya seklet och då var det fråga om bilderböcker, som regel helt utan text eftersom man inte kunde kalkylera med någon mera spridd läskunnighet. Så småningom kom det väl fler och fler bokstäver med i spelet och utgivningstakten ökades mer och mer för att slutligen ta ordentlig fart sedan folkskolestadgan av 1842 bebådade bättre tider.

Två klassiker...

Häftet av typ "Skrifter för folket" med ett enkelt typografiskt omslag och en sparsam text av enklaste konstruktion har sedan slutet av 1700-talet utgjort en populär läsning för både äldre och yngre

D. M. Lutheri Katechismus

Med enfaldige
Spörsmål

Förklarad /
Och efter höga Öfwer-
hetens befalning utgången / på
thet Prästerna enhälligt öfwer hela
Rijket skola bruka samma sätt wid Ung-
domens undervisning och Förhör uti
Christendoms Stycken.

På K. M. g. befostrad

Tryckt i Stockholm af Henrich Keyser
Kongl. Boftr. Anno 1686.

Dr Luthers katekes kan naturligtvis inte hänföras till de "riktiga" ungdomsböckerna, men otvivelaktigt utgjorde den under långa tider många ungdomars enda läsning.

Här kan egentligen bara nämnas några av de första och bästa verken inom olika områden av barn- och ungdomslitteraturen.

H. C. Andersen 1842

Bland de första var de gamla sagorna givetvis, och de nya sagorna. Det ser nästan ut som en tanke att de första av H. C. Andersens mästerliga produktion visade sig på de svenska bokhandelsdiskarna samma år som folkskolestadgan beslutades. Ett par år senare kom Hylthén-Cavallius Svenska folksagor och äventyr och i spåren följde efterapare i massor.

I sagoströmmen skall ytterligare nämnas några viktigare verk. Bröderna Grimms sagor utkom i en samlad upplaga 1860 efter att tidigare ha förekommit i valda delar. Olika "nationssagor" kom i en jämn ström under hela århundradet. Lambs Shakespeares sagor förelåg första gången 1851 och Carrolls Alices äventyr i sagolandet 1870. Rydbergs Lille Vigg blev en pålitlig bekantning hos svenska barn från 1871.

Mor Lustig Max och Moritz

Bilderboken Mor Lustig och hennes hund vann en otrolig popularitet och utkom i ett flertal upplagor. I sin första uppenbarelse i Sverige kallades den Mor Märta och hennes hund Zozos löjlige äfventyr (1834) och hade kommit hit via Tyskland från hemlandet England. Sedan kom, som nämnts, bland annat Pelle Snusk. Av senare mycket spridda bilderböcker kan nämnas För våra barn (1876), Max och Moritz av Wilhelm Busch (1872). 1882 utkom den första rent svenska bilderboken, Barnkammarens bok. "På titelbladet möta vi namnet Jenny Nyström, för de flesta av oss den första svenska konstnär, vi gjort bekantskap med och därför oss kärare än någon annan. Hon intar samma ställning hos oss som Kate Greenaway i sitt hemland, och hennes blåögda, äppelkindade ungar med lugg lugg tarva inga arierbevis för sin svenska härstamning." (Erik A. Ohlson)

Den odödliga Kalle

Framstående svenska konstnärers medverkan i ungdomsböcker borde någon gång bli föremål för en grundligare undersökning. Man träffar på dem lite varstans, särskilt när man

kommer upp i den grupp av böcker som läses av äldre ungdom. Vem minns t. ex. inte Oskar Anderssons dråpliga illustrationer till Emil Norlanders odödliga Anderssonskans Kalle. Den nära kollegan Albert Engström har, som bekant, också illustrerat en del pojkböcker och allvarligare konstnärer förekommer på många håll.

Anderssonskans Kalle utkom 1901 och utgör en av de förnämligaste representanterna för vad som brukar kallas "odågeböcker" och vars främsta representanter är Twains böcker om Tom Sawyer och Huckleberry Finn. Dessa utkom första gången resp. 1877 och 1885.

Många i de senare generationerna har väl njutit av de Geers skildringar från den engelska internatskolan Singleton. Den tidigaste representanten för denna speciella art i Sverige var Thomas Hughes Tom Browns skolliv 1857.

Robinsonaderna

Robinson Crusoe har redan omnämnts och tilläggas skall bara att boken givit anledning till en stor grupp efterbildningar. (Defoes bok var förresten inte den första i ämnet heller.) Många av dessa har utkommit även i Sverige och t. o. m. många svenska Robinsöner har förekommit. Den mest uppskattade vid sidan av Defoes bok är Den schweiziske Robinson vilken även den fortfarande utkommer i nya upplagor konstigt nog inte minst i anglosaxiska länder. Vare sig den eller någon annan går emellertid upp mot Defoes mästerverk.

James Fennimore Cooper öppnade två outtömliga områden för poj-karnas intresse, sjön och vilda västern med dess indianer. Speciellt är det hans insatser på det senare området som satt spår efter sig i Sverige. Hans odödliga böcker om Skinnstrumpa och hans röde vän började utkomma i Sverige redan 1827, men till en början avsedda för en äldre läsekrets!

Relativt hyfsade kamrater

Coopers rödskinn var ofta relativt hyfsade kamrater och inte alls tillverkade maskinellt. Sämre beställt blev det hos den talrika epigonskaran, även om goda ansatser kan noteras hos en och annan. Som regel framställdes emellertid indianen som en nära släkting till det vildaste vilddjur som någonstädes

En illustration med en skalperande indian i verksamhet ur Karl Mays Skatten i Silver-sjön. Tysken May hade aldrig satt sin fot i Amerika, men han producerade icke desto mindre en mångfald indianböcker och var på sin tid omättligt populär.

kan framletas i jordens fauna. Höjdpunkten i det avseendet nåddes väl i de oändliga serierna om Buffalo Bill och Texas Jack. Dessa båda sades ju ha sina förebilder i verkligheten men numera kan man tydligen tryggt fastslå att allt författaren överste Prentiss Ingraham, lånat från dessa är namnen. I övrigt har den gode överstens fantasi svarat för alltsammans, vilket inte precis var lite. Skulle man räkna ihop alla de stackars rödskinn dessa besynnerliga herrar tagit död på skulle

En av Lorentz Frölichs gamla fina illustrationer i H. C. Andersens sagor

det bli ett antal som tävlar med dödssiffrorna i ett modernt totalt krig.

Först under de allra senaste årtiondena kan man tala om att genren åter erhållit en vettigare utformning. Här kan nämnas namn som Elizabeth Coatsworth med Vildmarkens svärd och Det sista for-t och Cornelia Meigs med Gråörnen, tre böcker med ett verkligt gediget innehåll.

Berättelser ur svenska historien

Med mycket god vilja kan indianböckerna kallas historiska romaner. I någon mån speglar de ju dock Amerikas historia under tiden från slutet av 1700-talet och framåt. Den "riktiga" historiska romanen bildar emellertid en annan stor grupp av ungdomslitteraturen. Här har vi faktiskt också en förhållandevis tidig svensk ungdomsboksflora. Redan 1823 började nämligen Anders Fryxells Berättelser ur svenska historien till ungdomens tjänst utkomma.

Av genrens övriga mera kända verk kan nämnas De tre musketörerna av Alexander Dumas 1846, Topelius Fältskärens berättelser mellan 1853 och 1867, Starbäckes Historiska medeltidsromaner 1874—75 och Gustaf Janssons Nils Dobblare 1903. Den senare är värd ett särskilt omnämnande för sitt fina omslag, som ännu idag verkar fullt modernt och fördelaktigt skiljer sig från andra under samma tid.

Lasse i Gatan och Long John Silver

Av något senare datum är Ossian Nilssons bok Lasse i Gatan och därmed är vi också inne på en "variant" både till den historiska romanen och sjöromanen nämligen pirat- och kaparskildringarna. Just om Lasse i Gatan har för övrigt en annan svensk författare skrivit en berömd ungdomsbok under titeln Konungens kapare. Det var Gabriel Leijonsköld Oxenstierna boken utkom 1891, och författaren skaffade sig med den en säker position i många ungdomsgenerationers hjärtan.

Mest berömd och älskad av alla piratromaner är emellertid Robert Louis Stevensons Skattkamarären med Long John Silver i sällsynt händelsespäckad huvudroll. Första svenska upplagan av denna utkom

(Forts. sid. 22)

På målarkurs i Norge

Har man varit sjukskriven långa tider — ja, så länge att man nästan glömt, hur det är att leva ett normalt liv — och plötsligt står framför en strålande sommar förklarad fullt frisk, då vet man inte riktigt, vad man skall göra av sin friskhet. Det är som att vakna upp till något alldeles nytt. På en gång har man tagit ett kliv rakt in i en sommar, full av frisk grönska och varm sol och framför allt full av möjligheter.

Ja, där står man och är en av de andra med ens. De där andra, som man alltid avundats, som man alltid sett på som de lyckligt lottade, de som alltid har roligt. Det är egendomligt, i vilken strålgång man som sjuk ser på den friska människans situation.

Jag har nu emellertid upptäckt, att de friska inte är så lyckliga, som man tror. En del av dem t. ex. är så trötta på att vara friska att de går omkring och önskar sig sjuka. Jag kan också tala om, att jag själv ibland funnit det mycket påfrestande att vara frisk. Ja, aldrig kunde man tro, att det är så mycket att klara av för de "lyckligt lottade"! Jag för min del fick ett otal svårösta problem, när jag blev en av dem.

Värst blev det nog, när jag skulle fira semester, hur konstigt det än låter. Ja, konsten att vara ledig blev det svåraste för mig. Jag började med att fundera över, vad dessa friska människor egentligen hade för sig på sina semestrar. Då kom jag underfund med, att det fanns massor av sysselsättningar att välja på. Man kunde t. ex. göra cykelturer, bo i tält och laga mat över öppen eld, eller man kunde fara till Västkus-

Det har varit en härlig semester sommar och att praktisera som "amatörkonstnär" tillhör det angenämare, enligt författarinnan till följande

ten, bada, ro, segla och dansa. Man kunde resa utrikes på sällskapsresor, ja, man kunde fara med buss och båt ända ned till Afrika, om man bara hade pengar. Man kunde också vandra i fjällen, övernatta i lappkåtor och fiska i älvarna. För att inte tala om alla kurser, man kunde ägna sig åt i Sverige och utlandet. Det fanns massor av möjligheter att fira semester.

Jag besökte de flesta resebyråer i Stockholm och tog hem högar av broschyrer, som jag började studera. Alla sällskapsresor verkade lockande. Det stod utförligt, vad man skulle göra första och andra dagen och alla dagar, som resan varade, och allt föreföll mycket intressant. Där var också många platser avbildade, som man skulle bese. De var obeskrivligt sköna.

Det var bara en sak, som inte var så bra. Det var, att alla dessa resor verkade så tröttsamma. Jag blev alldeles matt bara av att studera dem. Därför beslöt jag mig i stället för att resa till fjällen. Jag studerade nu kartan och tog reda på turistorter för fjällvandrare och skulle så planera utrustningen. Då kom jag underfund med, att en fjällvandrare måste bära en väldig massa saker på

ryggen. Att både vandra långa sträckor och dessutom bära på tunga bördor, det förstod jag inte skulle vara något för mig.

Då tänkte jag, att jag skulle resa på badort. Att bada i havet, att ligga på klipporna och solbränna sig, att segla, att dansa om kvällarna, det vore ju förstas idealsemestern. Men — när jag så började planera för en sådan semester, blev jag med ens så förskräckligt trött. Och ju mer jag tänkte på badortslivet, desto tröttare blev jag. Att både bada, sola, segla och dansa — nej, jag skulle aldrig orka med.

När jag så i tankarna gick igenom det ena efter det andra, som jag skulle kunna företa mig, så fann jag, att jag ingenting orkade. Jag blev djupt deprimerad, ja, så nedstämd blev jag, att jag tyckte, jag inte orkade med den minsta lilla utflykt. Vi som en gång varit sjuka, tänkte jag pessimistiskt, vi är i alla fall vingklippta, även om vi blir friska. Ty man orkar ju ändå inte leva bland de andra. Ja, tillvaron syntes mig mycket dyster. Vad skulle det bli av min lediga tid? Skulle det bli mitt öde, att i avskildhet ligga i en vilstol om somrarna.

Det fanns emellertid ett sätt att fira semester, som jag inte hade tagit med i räkningen. Det var att gå på kurs. Det är nämligen en sysselsättning, som jag brukade ägna mig åt under min konvalescenttid, och som jag därför inte tyckte hörde ihop med en riktig semester. Det kunde man möjligen ha för sig på vintern, nu när man kunde räkna sig bland de friska, var min åsikt.

Av erfarenhet visste jag förstas att funnes det något jag skulle orka med, så var det just detta. Inte kän-

De var iklädda baskermössor och såg väldigt käcka ut

de jag mig precis glad och förväntansfull, när jag skickade efter prospekt över kurser. Jag anmälde mig till slut till en tecknings- och målar-kurs i Norge — det var ju i alla fall bättre än att vara hemma.

Så fick jag då ett brev från Norge, där det bl. a. stod uppräknat, vad man skulle ha med sig. Det var en hel del. Jag förstod inte riktigt alla ord, så jag tog brevet med mig till Beckers färghandel, där expediten och jag gemensamt försökte tyda det. Det gick bra ända tills vi kom till ordet malerfiller. Jag för min del tänkte, att det säkert var något alldeles särskilt fint, som konstnärer brukade begagna sig av. Till slut kom det in en kund, som kände till det norska språket. Malerfiller be-fanns vara detsamma som trasor.

De intryck jag fått av konstutövande personer är egentligen inte så fördelaktiga. Det har varit långhåriga och slarvigt klädda individer, som med överlägsenhet sett ned på oss vanliga människor. Det stod ju särskilt angivet, att kursen var för amatörer, så jag kan inte förstå, varför jag fick för mig, att kursdeltagarna skulle vara just av den sorten. Jag såg i alla fall framför mig

en samling personer, som ansåg sig veta det mesta om konst och som i sin upphöjdhet knappast skulle räkna med sådana nybörjare som jag.

Jag kan inte precis säga, att jag kände mig entusiastisk, när jag äntligen gav mig iväg. Rädd är nog det ord som passar bäst.

Jag reste med natt-tåget. Tidigt på morgonen var jag i Oslo, där jag skulle byta tåg. Jag hade listat ut, att de flesta kursdeltagarna borde resa med detta tåg för att vara framme i rätt tid. Jag tittade därför intensivt efter långhåriga typer med stafflin. Jag såg inte en enda. Där-emot såg jag två äldre damer, som kom med stafflin uppstickande ur ryggsäckarna. De var klädda i baskermössor och såg mycket käcka ut. Då kände jag mig en smula lättad. De där damerna såg åtminstone inte farliga ut.

Vid stationen steg ett femtiotal kursdeltagare av. Allesammans såg ut som helt vanliga människor. Som jag sedan fick veta, var de i åldern 14 till 72 år. Vi tågade allihop i väg till folkhögskolan, där vi skulle vara. Bagaget kördes upp med bil.

Gården var mycket vacker med

sina vitmålade byggnader och med utsikt över Gudbrandsdalen. Jag fick dela rum med en ung lärarinna från Karlskrona. Vi kom att trivas riktigt bra tillsammans.

Sjelva kursen började nästa dag. Först hölls en föreläsning av kursledaren. Därefter skulle vi sätta i gång och måla. Det var dåligt väder, varför vi måste hålla oss inomhus. Vi samlades därför i en gymnastiksal, som vi skulle ha till ateljé. Det var ganska mörkt därinne, ty fönstren satt högt upp. Jag tyckte då inte att lokalen verkade särskilt inspirerande. Jag tog i alla fall ned mina målargrejer och ställde dem i ett hörn.

Säkrast att först se efter hur de andra bär sig åt tänkte jag och gjorde mig ingen brådska. Man plockade nu fram några saker av trä, som man grupperade på ett bord till ett stilleben. Det var en gammal smörbytta och ett ölstop med ett stort handtag, båda med utskurna ganska invecklade mönster. Ett stort träfat var ganska enkelt. Jag såg inga andra färger än grått. Nu förstår jag emellertid, att jag då inte hade den rätta synen på sådana motiv. De som målade detta stilleben fick nämligen fram en mängd olika färger.

Men det var nog många, som inte kände sig upplagda att måla detta motiv, ty man kom inte riktigt i gång. Då var det en, som kom på idén att gå ut och plocka en bukett blommor, som hon placerade i en liten blå vas på ett bord mitt i salen. Nu tycktes inspirationen komma, ty en massa stafflin kom upp i en väldig fart, varvid ett stort skrammel uppstod. Vid fönsterväggen stod det sedan en lång rad av konstutövare, allvarligt koncentrerande sig på motivet Blommor i blå vas. De satt i gång så målmedvetet, att jag förstod, att det inte var första gången de målade. Den största aktiviteten utövade de medelålders damerna. Ja denna ålder måtte väl vara höjdpunkten i en människas liv, om så mycken energi frigöres på en gång!

De unga däremot tycktes ha hämningar. De tydde sig till varann, satt i en klunga med små anspråkslösa skissblock och tecknade försiktigt upp byttor och stop. En av flickorna drog särskilt uppmärksamheten till sig, därför att hon var så ovanligt välskapad och söt. Hon kom på idén att rita av pojkarna. En efter en tecknade hon deras porträtt-

Sedan dröjde det inte länge, förrän alla pojkarna samlades kring henne, varvid många sköna flickporträtt kom till. Jag frågade en av ungdomarna, om de inte skulle måla. Bäst att teckna först, blev svaret. Det tyckte jag var ett klokt svar och satte mig därför i närheten och började teckna jag också.

När alla hade kommit i gång ordentligt, gick jag omkring och tittade litet. Jag blev då bekant med Britta från Hudiksvall. Hon satt där och vändades och påstod, att hon inte alls kände sig inspirerad. Jag tyckte, hon fått fram väldigt fina färger, och det sa jag också. Hon hade målat förr, och hon rådde mig att välja ett mycket enkelt motiv först och pröva mig fram. Då bestämde jag mig för att måla en vinflaska. Jag råkade nämligen hitta en tom sådan. Jag placerade denna på en stol, lade ett par frukter bredvid samt hängde upp en röd duk som bakgrund. Så hade jag alltså ett motiv, som i mitt tycke var tillräckligt enkelt.

Nästa dag drog allihop med ryggsäck och staffli uppöver. Det var en mycket het dag, och jag tyckte inte jag orkade följa med. I stället drog jag mig neröver med ryggsäck och staffli. Där skulle jag försöka mig på landskapsmåleri. Det var mycket svårt. Vi hade två lärare, som kom och kritiserade oss, en konstnär och en teckningslärare. Ingen hittade mig, där jag stod i min avskildhet. Så jag fick ingen hjälp. Men jag tänkte, att det gäller förstås att vara djärv, och kom sedan hem med en tavla som var ilsket grön och röd.

Dagen därpå följde jag med de

Jag såg framför mig en massa personer som ansåg sig veta det mesta om konst...

andra. Dit upp kom ledarna i bil, och det var också betydligt bättre att måla tillsammans med andra

En dag for vi till fjällen med buss. Här var vi hela dagen och målade. Solen sken, men vindarna var svala. Därnere i dalen såg jag de gröna fälten ligga så mjukt intill varann. Jag dämpade ned den gröna färgen och målade sedan fält vid fält i olika gröna nyanser. Läraren sa, att det var ingenting att anmärka på den tavlan. Kanske det var ett fint beröm för en nybörjare. Jag kände mig i alla fall glad åt min tavla. Och nog var den mer kultiverad än den förra.

Det var ju förstås omöjligt att komma i säng om kvällarna. Nätterna var ljusa, och därute på gården stod folk och pratade och skrattade. Det gick riktigt fint att förstå det

norska språket till slut, och aldrig har jag hört så många roliga historier som här.

En av herrarna, som var 70 år kom tillbaka var sommar, ty han fick aldrig motivet färdigt, sa han. Och det kunde man gott förstå, ty han målade i en takt, som hade han evigheten på sig. Han var mycket skicklig och målade landskapets alla detaljer med stor kärlek. Kanske är det så, att ju äldre man blir, desto längre tid har man på sig. Han var också mycket berest och hade mycket att berätta. Det var, som hade han livets alla angenäma minnen levande inom sig, färdiga att målas upp i ord och gester.

Mitt emot mig vid matbordet satt en annan äldre man. Han hade brunbrända arbetshänder och ganska böjd rygg. Vid handlederna kunde man se armarnas vita skinn och förstå, att skjortärmarna inte varit uppkavlade många gånger på honom, trots att det varit en varm sommar. Han sa inte mycket. Jag stötte på honom en gång, då han slagit upp sitt staffli vid en väg. Då var han mer pratsam. Hans tavlor var inte sträva som han själv. De var poetiska med vänligt målade stugor, slingrande älvar, och skogar, som man bara upplever i sagan.

Så var det förstås alla fruar, som fått sina barn uppvuxna och nu äntligen kunde slå sig lösa och göra, vad de aldrig haft tid med förut. Det var en glädje att uppleva deras arbetsiver. Att komplexens tid var över, den saken är klar.

Vi dansade några kvällar. En av de sista dagarna hade vi utställning på våra alster, varvid bygdens befolkning var inbjudna.

Inte blev det mycket sömn dessa veckor. Min rumskamrat och jag fick så mycket att prata om, när vi äntligen kommit i säng. Men de ljusa nätterna är väl inte till för att man skall sova.

Efter fjorton dagar var det slut på denna kurs. Då reste var och en hem till sig, visade sina alster för de anhöriga och berättade om sina upplevelser.

Nu när jag tänker tillbaka på denna första semester, så tycker jag nog, att något bättre kunde jag inte hitta på än att resa på tecknings- och målarkurs. Ja, det var mycket roligt att måla en sommar tillsammans med de andra.

Ingrid Vikström

— en lång rad konstnärer, allvarligt koncentrerade på motivet blommor i blå vas...

TAL OM STORA TING...

Tankar om mänsklighetens framtid återkommer då och då i den allmänna debatten. Arbetet inom olika sektioner av FN ger ofta stora perspektiv om vad som kunde uträttas genom internationell samverkan. Sjukdomsträskan i världen skulle kunna torrläggas och saneras, svältande människor få tak över huvudet, mat och kläder och annat som hör till kulturmänniskans naturliga attribut. De tendenser till avspänning i det internationella klimatet vi nu upplever har gett ytterligare näring åt framtidsdrömmarna. Om vi bara får en tillräcklig garanti för fredliga relationer i handel och vandel folken emellan kan de storstilade planerna linjeras upp och föras till praktisk handling. Vi synes åter ha kommit in i en atmosfär av optimism. Det är därför man liksom med nya ögon ånyo bläddrar i en bok, som professor Torsten Gårdlund skrev redan år 1945 — i en tid då vi strax efter det krigets åskor försvunnit befann oss i optimistiska tankar om mänsklighetens tillfrisknande. Åtminstone gällde detta i hög grad nationalekonomerna. Boken som plockats fram från 1945 heter "En förändrad värld" och i professor Gårdlunds eleganta formuleringar avspeglas otvivelaktigt en framtidsoptimism, som är stimulerande att ta del av också i nådens år 1955 — precis tio år senare. En av uppsatserna i boken har rubriken "Den nya ekonomins profeter" och i den utvecklar professor Gårdlund en rad belysande fakta om konsumtionsvilja och konsumtionsbehov. På tal om "den ena hälften av mänskligheten", nämligen kvinnorna, skriver professorn lite elakt att de exempelvis ifråga om textil-, beklädnads- och närliggande industrier sörjer för en "nästan obegränsad konsumtionsvilja".

Väldiga framsteg ha under senare år gjorts bl. a. ifråga om syntetiska råvaror av olika slag. Av de nya

Professor Torsten Gårdlund

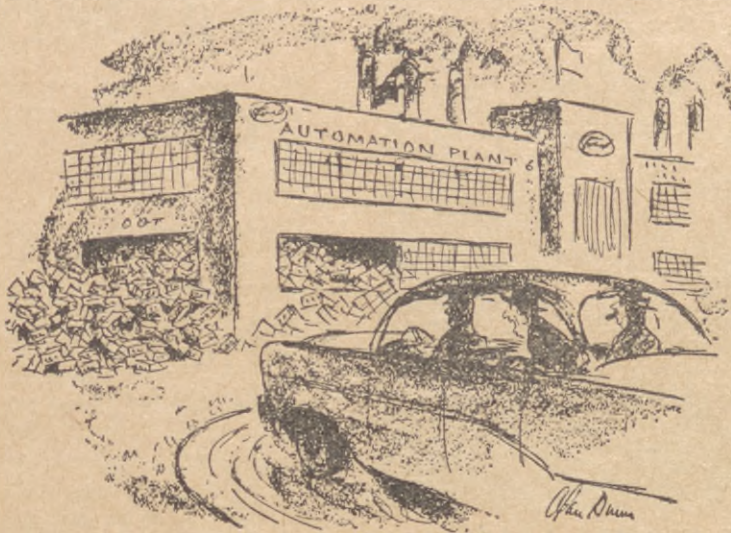
konstmassorna framställas redan mångahanda vardagsvaror: elektrisk armatur kontorsmaterial husgeråd prydnadsvaror, inredningsdetaljer i bilar och bussar. Mycket tyder på att vi i konstmassorna har framtidens stora industriråvara. Allt tyder på att vi har stora investeringsutrymmen för den nya kemiska industrin och de industrier, som utvecklats runt förbränningsmotorn ha ej på långt när nått stagnationen. I de allra flesta länder är automobilen allttjämt en lyxprodukt, och i intet land har civilflyget mer än just begynt. Industrialismen och dess expansionsmöjligheter berör allttjämt blott en ringa del av jordens befolkning. Före det senaste kriget hade Europa omkring 27 procent av världens folkmängd och ej mindre än 46 procent av dess industriella kapacitet, USA blott 6 procent av folkmängden och så mycket som 44 procent av industrikapaciteten. Tillammans hade de delar av världen,

som räknar en tredjedel av folkmängden, 90 procent av hela industrikapaciteten. Särskilt den omständigheten, att Asien med över hälften av folkmängden och väldiga råvaruresurser blott hade omkring 7 procent av industrin kan ge väldiga möjligheter, eftersom några avgörande klimatiska hinder mot industriell utveckling knappast kunna finnas.

*

Ifråga om atomkraften är författaren till ovanstående bok lite försiktigare, men anför på tal om energibehovet för industrin ett belysande citat av en svensk fysiker, som tydligen redan år 1945 trodde på atomkraftens utveckling och formulerade sin tro i följande ord: "Utän tvekan stå vi inför en revolution mot vilken ångans och elektricitetens förblekna." Den där revolutionen får man en stark känsla av då man i en nästan dagsfärsk tidning läser om automationens framsteg i Amerika. Populärt uttryckt är det fråga om "tänkande fabriker", som reducerar behovet av arbetskraft till ett minimum. Och det är inte längre några framtidsdrömmar utan praktisk verklighet. En radiofabrik producerar nu 1 000 radioapparater om dagen med hjälp av endast två man. Att hålla denna höga produktion utan de moderna tekniska hjälpmedlen skulle kräva 200 man. En matematikmaskin beräknas i medeltal kunna användas 60 timmar i veckan och ersätta mellan 175—225 kontorister. Enda nackdelen hittills med dessa "tänkande fabriker" är väl främst de stora anläggningskostnaderna, men man lär väl också komma tillrätta med de svårigheterna. Återstår så att fundera om köpkraften orkar följa med i galoppen och vad man skall göra med överflödiga fabriksarbetare och kontorister... Men vi har ju — som så ofta framhålls i debatterna — underutvecklade länder, som kan suga upp

"TÄNKANDE" FABRIKER

Teckningen ovan är lånad ur en amerikansk tidskrift (direktören kommer tillbaka efter veckoslutet och möter en "förkrossande" mängd varor). — Herre Gud, utropar den förskräckte direktören. Jag glömde stänga av fabriken över veckoslutet!

Automationen eller populärt uttryckt "de tänkande" fabriker-na öppnar väldiga framtidsperspektiv. Fabriker, som nästan sköter sig själva, kommer att skapa många problem. Hur går det med köpkraften? Räcker råvarorna? Hur blir det med arbetstiden?

I en del tidskrifter spekulerar man över köpkraftsoverskottet och frågar sig om konsumenternas köpkraft kommer att bli tillräckligt stor för att möta den oerhörda varumängden. Det är intressant att i det sammanhangeta del av några synpunkter, som ingenjör Hjalmar Cederström framförde redan 1945 i sitt betänkande om "Riktlinjer för skapande av socialväsendets forsk-

ningsorganisation". Herr Cederström talar i sin bok om "fullkonsumenter" och "underkonsumenter". Han är på det klara med att många partiellt arbetsföra och fattiga människor är underkonsumenter — de ha inte råd att köpa det nödvändigaste. Begreppet full konsument innebär — skriver han — beträffande partiellt arbetsföra och överåriga, "att envar av dem varje dag skall kunna äta sig mätt och dricka sig otörstig; vidare tillgång till de kläder envar behöver, vilka dock ej få vara gamla uttjänta, upplappade paltor, tillgång till en bekväm stol, en egen säng, tak över huvudet samt ett visst mått av förströelse"

eventuell överskottsproduktion och en del av de överflödiga människorna kan väl tänkas bli omskolade till tekniker och organisatörer och skickas till platser på jordklotet där underskott råder.

Att kunna leda denna väldiga expansion i rätta spår framstår nu för världens styresmän som en förgrundsfråga och de hotfulla attityderna, att utplåna varandra med skräckgivande vapen, kommer åtminstone för dagen i skymundan för de fredliga samarbetsformerna. De senaste överläggningarna om atom-

kraftens fredliga utnyttjande har gett världen nya förhoppningar. Kanhända är också de nya perspektiv, som öppnat sig i och med atomenergins omvandling i det fredliga framtidsbyggandet, tillräckligt spännande och stimulerande för att man skall kunna släppa tanken på förstörelseverktygen. Dessutom framstår det nu alltmera som en nödvändighet att atomenergin måste utnyttjas, då jordens reserver av kol och olja hotar att minska till följd av den allt snabbare industriella expansionen. Man kanske sammanfattar läget just nu bäst med att citera

Onekligen kommer de "tänkande" fabriker-na att spotta fram en sådan varumängd att en större del av mänskligheten kommer att kunna "äta sig mätt och dricka sig otörstig". Här öppnar sig utan tvivel stora möjligheter till socialpolitisk utjämning mellan olika folkgrupper. Vi står även inför väldiga organisationsproblem. Tar man upp en annan tanketråd — den ökade fritiden — får man väl tänka sig förkortad arbetstid i en utsträckning, som vi tidigare aldrig vågat tänka på i fullsysselsättningssamhället: längre semester, kortare arbetsvecka och en veckoslutsledighet på två och en halv till tre dagar.

Det är härliga tider som stunda — finner man vid första tanken. Men det döljer sig svårigheter också i det automatiserade samhället. Vi kommer att behöva många tekniker och de "tänkande" fabriker-na kräver väldiga anläggningskostnader — redan sett efter amerikansk måttstock. I varje fall torde vi svenskar med våra relativt begränsade ekonomiska resurser göra klokt i att ta det lite försiktigt i början. Att det kommer att uppstå vissa friktioner på arbetsmarknaden behöver man inte vara någon olycks-korp för att inse. Och att världen i övrigt kommer att översvämma av varor inom den närmaste framtiden är väl heller knappast att frukta — men att industrialismen ännu har stora överraskningar i beredskap för oss det behöver ingen betvivla.

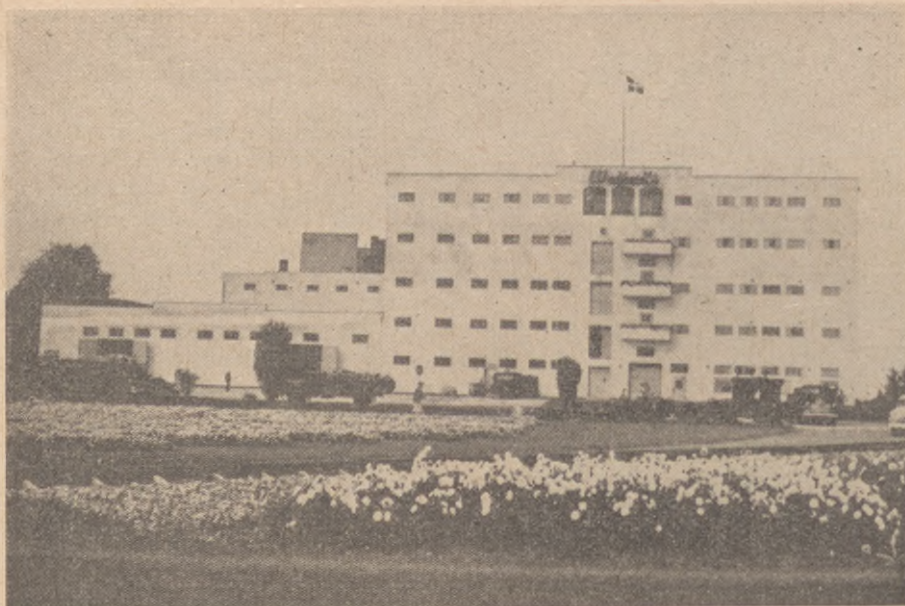
några ord av den svenske atomforskaren The. Svedberg: "Om forskningen på det materiella området gått förbi framstegen beträffande kännedomen om oss själva, så måste tempot i studiet av människan som social varelse påskyndas. Varje nation liksom varje individ måste lära sig tygla lusten att begära för egen räkning utan hänsyn till andra. Vi är förlorade om vi inte kan till gemensamt bästa utnyttja vetenskapens och teknikens framsteg både på atomenergins och alla andra områden och lära oss att sträva mot gemensamma mål."

S. H.

I växternas rike

Ett besök på Weibullsholm

Reportage: Ingvar Wahlén

Weibullsholms väldiga vita fasad lyser emot besökaren på långt håll

Här lyser blommorna mot besökaren redan då han står framför den stora lager- och renseribyggnaden. Flaggan svajar på taket och springvattnet glittrar i solskenet. Bortom blommornas fält och de stora växthusen, breder vajande sädesfält ut sig över slätten. Vita träskyltar visar de olika sädeslagen. Man är ständigt på jakt efter nya och bättre, mer givande utsädesorter. Här arbetar man i böndernas och trädgårdsmästarnas intressen. Här arbetar man för landets intressen. Här ser man till att grödorna runt om i vårt land ska kunna bli allt större, allt säkrare. Bönderna nalkas säkert Weibullsholm med vördnad och aktning. Växtförädlingsanstalten har numera världsrykte. När man hör namnet tänker man på röda jättejordgubbar, smala sirliga ättiksgurkor, vajande vetefält och blomsterbatter i prunkande färgerna, från blodröda rosor till små näpna anemoner. Forskningen som bedrivs på Weibullsholm har för alla som arbetar inom dessa områden betytt mer än man med ord kan säga.

Weibullsholm bildades 1870 genom att den dåvarande ägaren, Walfrid Weibull började intressera sig för framställande av foderrotväxtfrö som han sålde ut genom annons. Han var en föregångsman inom jordbruket och skaffade till Sverige många saker som blivit oundgängliga inom jordbruket. Hans fröförsäljning skedde i mycket blygsam skala och antagligen hade han aldrig någon klar tanke på att det ur denna försäljning skulle springa fram

en växtförädlingsanstalt av Weibullsholms nuvarande storlek. Men hans båda söner Walter och Harry Weibull fortsatte sin faders verk och lade också grunden till anstaltens senare storhet. Walter Weibull började utge "W. Weibulls Illustrerade Arsbok för rotfruktsodlare". Den kom ut första gången 1904 och året efter inrättades ett efter den tiden fullständigt modernt laboratorium och 1906 var det tid för en särskild frökontrollavdelning. Året därpå anställde man dess förste fullt utbildade botanist, filosofie doktor Birger Kajanus. Så hade Walfrid Wei-

Numera har Weibullsholm ett nästan helt mekaniserat jordbruk. Här en ärtodling i skånsk mylla.

bulls första fröförsäljningar blivit upphovet till en stor anstalt med förädling och vetenskap som sina främsta uppgifter.

Ganska snart fick man inom landets ledande kretsar upp ögonen för vad Weibulls Växtförädlingsanstalt utträttade. År 1924 fick anstalten sitt första statsbidrag, som sedan undan för undan har ökat för att nu hålla sig omkring en kvarts miljon kronor om året.

Växtförädlingsarbetet är anstaltens främsta uppgift. Här har man tusentals uppgifter och nästan alla växtslag är representerade. Främst har man försökt att genom olika korsningar få fram en ny produkt som haft större avkastning och bättre odlingsmöjligheter i vårt klimat. Man har på så sätt fått arbeta på olika vägar, utsäde för Norrland och Götaland är ju i många fall inte det samma.

Man har också arbetat med att framställa kulturväxter med ökat kromosomtall och använt sig av många olika växtslag enligt colchicinförfarandet såsom varande det hittills mest effektiva. Härvid har man samarbetat med Radiofysiska institutionen i Stockholm. För detta arbete är man tvungen att närmare studera växternas cellkärnor och man har därför inrättat ett cytologiskt laboratorium.

De arter man genom dessa försökningar kommer fram till måste givetvis prövas under olika växtbetingelser. På många platser över hela landet har man sina provplatser där växterna får utvecklas under

ganska olikartade yttre betingelser. Så småningom är man framme vid att låta växterna vara med i de officiella försöken för att till sist uppförökas på vars och ens förädlingsavdelning.

I arbetet i växthusen utvecklas en stark värme. Den slår emot besökaren tung och våt. Härinne sysslar vackra flickor och kvicka pojkar med olika arbeten. Ett par flickor håller just på med konstgjord befruktning av gurkblommor. Med en pincett avlägsnas kronbladen på hanblomman och pistillens frömjöl föres över till honblomman. Man arbetar här med att låta två olika sorter befrukta varandra. Den produkt som kommer fram visar sig sedan vara mindre mottaglig för den välkända sammetsjukan.

Här flödar det av färger. Flickornas färggranna klänningar lyser i den djupa gröna färgen. De små gula blommorna stänks omkring i det gröna havet.

Det är på själva Weibullsgården som försöks- och förädlingsverksamheten är förlagd. Men dessutom äger man betydande arealer på andra platser. Gårdar som äges av företaget är bl. a. Axeltofta-Flygeltofta-Tofterup Spargodt Fredriksberg och Lönhult. Här är olika slags jord representerade. Det växlar från lätt sandjord till styv lera. Så kan man låta alla växtslag växa under olika betingelser. Det är en lång väg från början av förädlingsarbetet tills våra bönder kan erbjudas en ny vete- eller havresort. År av forskning och möda är av prov på olika jordar. Var och en som sysslats med arbete inom svenskt lantbruk förstår vad denna forskning betyder! På dessa gårdar som drives av företaget finns en del kreatur. Man måste försöka ta tillvara det bästa av fodret som produceras. Men driften har rationaliserats under senare år och sker nu mest på maskinell väg. Det är stora arealer tusentals tunnland som drives av företaget. Detta räcker dock inte till utan man måste också ha kontraktssodlingar hos andra lantbrukare. Denna sker också till stor del i utlandet. Detta gäller främst köksväxter och man odlar sålunda blomkål i Danmark sallad i Frankrike och Italien ärter i Marocko och olika slag av blomsterfröer i Amerika.

För närvarande är man också i full färd med att planera en invallning av hela Lundåkrabukten. Den-

Det är mest kvinnlig arbetskraft i gröningslaboratoriet. Under varje glas gror 100 frön. Man provar grobarheten.

na beräknas ske efter holländskt mönster och man skulle därigenom komma i besittning av ca 800 tunnland prima åkerjord.

Här skördar man höstvetete med skära på en försöksodling

En skön vilopaus under en buske i stenpartiet

Man har i Weibullsholm mycket goda utrymmen i den nya stora lager- och renserilokalen. Här har man rensningsmaskiner av allra nyaste modeller. Bl. a. tittar vi på en rensmaskin med elektriskt öga som sorterar fröerna efter färg. Det hela verkar på den oinsatte som ett väldigt trolleri. Maskinen utför ett enastående gott arbete som inte nog kan värderas.

I en särskild avdelning sysslar man enbart med trädgårdsfröer. Några siffror i detta sammanhang kan vara av nöje att nämna. I november åker trädgårdsfröerna i sina färggranna påsar runt hela landet. Man levererar årligen 10.000.000 påsar, en ganska enastående siffra. De säljes av 8.000 återförsäljare. Weibulls har numera en massa egna affärer. Så går den färdiga frövaran ut till allmänheten och vi kan sommartid se färggranna grönsaksland vid villor och stugor landet runt och vet att mycket av det som växer här kommer just från Weibullsholm.

När man går och ser på de vajande sädesfälten tycker man att man i själva suset liksom förnimmer hur svenskt jordbruk andas. Det är en dyr apparat som arbetar inom växtförädlingen den blir mycket dyr därför att den ju är så oerhört tidsödande. Bakom varje ny sort som utbjudes till allmänheten ligger i regel åratals forskning och arbete bakom. Nu arbetar massor med specialutbildade människor inom växt-

(Forts. å sid. 23)

SAGAN OM NILS PETTERSSON

Det var en gång en riddare som hette Nils Pettersson. Han tjänade hos gamle kungen och var kär i prinsessans kammarjungfru, en flicka som hette Rosa Törne och var mycket vacker — så vacker att en hertig som helt tillfälligt varit på besök från ett grannland en kväll hade frågat henne om hon inte ville följa med på bio. Men då hade hon bara knyckt på nacken och sagt att hon inte hade tid, ty hon skulle gå på cirkus med mjölnarens Jonas som hon varit kär i ända sen hon var liten flicka och gick i träskor. Hertigen hade blivit mycket besviken och gett sig ut till sjöss som eldare.

Nils Pettersson som var mycket manlig och övermodig kunde inte riktigt förstå hur Rosa kunde föredra Jonas framför honom. Självt tyckte han att han var den tjugigaste riddare som fanns i landet. Och Jo-

nas som inte ens bär uniform! brukade han säga. Och då brukade Rosa svara att en uniform var dock bara en uniform! Men Nils påstod att den var en garanti för att mannen som bar den var att räkna med. Och då kunde Rosa bli arg och säga, att det var den inte alls! Så höll de på, utan att kunna komma till något resultat.

Rätt som det var stod det i tidningen, att en drake hade kommit till landet och höll på att blåsa ut

av
GUSTAF RUNE ERIKS

◆
Teckningar:
ELSIE-BRITT STENQVIST

giftig ånga över befolkningen. Enligt vad tidningen inhämtat, skulle den just då ligga och sova ut i en skog inte så långt från huvudstaden; och tidningen utlyste en pristävlan där man inbjöd alla djärva unga män att försöka ta död på draken, så att befolkningen skulle få lugn igen. Den som lyckades skulle få en stor pokal, vilken kungen själv skulle överrätta till honom vid en stor fest som skulle anordnas till hjältens ära.

Det var inte många unga män som reflekterade på att försöka, ty det var mycket länge sen en drake besökt landet, och de visste inte riktigt hur det gick till att döda en sådan best. Och det kan ju alla förstå att det var ett mycket svårt problem.

Det blev bara en som anmälde sig som aspirant, och det var Nils Pettersson. Han trodde säkert

att han skulle lyckas, och han tänkte med glädje på hur stolt Rosa skulle bli över att få gifta sig med honom då han kom tillbaka. Skolbarnen fick ledigt den dag han gav sig iväg, och gatorna var kantade av folk som hurrade för honom. Hela ränseln hade han full med konserver som stadens konservfabrik gett honom som en uppmuntran, så färdkost behövde han då inte tänka på.

Efter att ha kört ungefär ett dygn med sin bil utan att varken ha ätit eller sovit på hela tiden, kom han slutligen fram till den skog där draken enligt uppgift skulle hålla till. Han steg ur bilen och satte sig att äta upp en burk "Prima Kalops", vilket han sköljde ned med lite svagdricka som hans mor omtänksamt nog skickat med. Sålunda styrkt kände han sig i form för en dust med draken och begav sig in i skogen för att söka upp den. Bilen hade han parkerat på en biväg.

Rätt som han visslande gick där så stötte han på draken som just hade vaknat och nu satt och mornade sig i en talldunge. Nils tyckte att den var något större än han hade räknat med där den satt och glodde på honom med ögon som liknade stora, gröna spärballonger. Han förde handen till svärdfästet, men längre hann han inte. Draken pustade nämligen ut en fläkt giftgas, och Nils föll död till marken.

Draken, som förresten hette Kusta Ki och var flera tusen år gammal kände sig så underlig till mods och dålig i hela kroppen. När det började skymma gick han upp på en rullstensås och lade sig att vila. Kusta tålde inte klimatet: han hade gått och blivit allvarligt förkyld, och senare på kvällen fick han hög feber. På natten då han somnat rullade han ner från åsen rakt i ett kärr och drucknade. Och så var det slut med faran för den gången, men det var det ju ingen som visste om, så man fortsatte att frukta draken och att skrämma barnen med den.

Ett par skogshuggare fann Nils Petterssons döda kropp och begravde den i en gammal åker som legat i träda sen mannaminne.

I huvudstaden var det först ingen som saknade honom, ty det var just stora distriktsmästerskapstävlingar i fri idrott, och allas intresse var riktat mot dessa tävlingar, för så var sed i landet. Då släggkastaren Jönsson anlände till Centralstationen hurrade folk sig hesa och sparkade

...kunde inte förstå att hon gillade Jonas

sönder varandras hattar. Spänningen var olidligt uppskruvad i Idrottsparken som var packad till bristningsgränsen. Nästan alla trodde att Jönsson skulle sätta nytt rekord. Men Jönsson kunde inte komma, för han hade druckit alldeles för mycket sprit på hotellet, och det skulle man ju inte missunna honom.

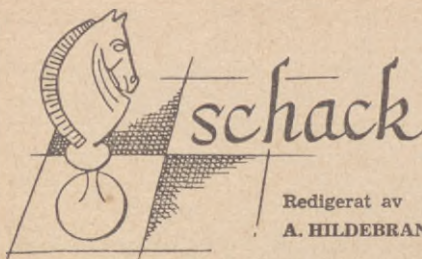
Han satte sig att äta upp en burk "Prima Kalops"

Det fanns ju så många andra stjärnor.

Men det är nog bäst att jag försöker få slut på den här berättelsen snart, annars kanske läsaren tror att jag drar ut den i onödan bara för att få mera betalt för den och det är alls inte meningen. Alltså:

Till slut fick Rosa Törne reda på att Nils Pettersson var död, men det bekom henne inte mycket. Hon sade bara, att högmod går före fall! Och så gifte hon sig med en snickare som brukade leverera bokhyllor till slottet. Mjölharens Jonas brydde hon sig inte längre om, för han hade börjat supa alldeles omåttligt, och det kan ju vem som helst förstå, att en sådan karaktärlös stackare kan ju ingen flicka i världen förbli trogen.

Men tidningarna skrev i flera dagar om Nils Petterssons stora mod och ställde upp honom som ett exempel för ungdomen och sade, att man fick söka hans like i offervilja för det som var av större betydelse än individen, vilken ju alla vet inte i och för sig har något egentligt värde. Det talades till och med om att man borde resa en staty av honom i någon park, men så kom det en hel del annat emellan, och det blev ingenting av.

Redigerat av
A. HILDEBRAND

ORANGUTANGENS OFFER

Ett gammalt ryskt ordspråk säger, att det var tysken som uppfann apan. Emellertid var inte den tyske schackmästaren Schiffler, som nyligen gett ut en bok med titeln "Orangutang-öppningen", uppfinnare till denna spelöppning. Han har endast försökt systematisera materialet över denna mindre vanliga variant (som dock enligt de senaste ryska stormästaranalyserna betecknas som fullt spelbar).

Själva benämningen "Orangutang-debuten" påstås härstamma från stormästaren Tartakower, som har en förkärlek för mera extravaganta vändningar i ett schackparti. Associationen härstammar från de vita bönderna på damflygeln, som med aplik hastighet klättrar uppåt. Detta innebär dock ofta ganska stora risker för vit, vilket även nedanstående parti visar. Exemplet är särskilt slående, ty det är ingen mindre än teoretikern och "orangutangspecialisten" L. Schiffler själv, som här blir orangutangens offer.

ORANGUTANG-ÖPPNINGEN

Dr Dyckhoffs minnesturnering 1954/55

Vit: L. Schiffler
Svart: P. Heilemann

1. b2-b4	d7-d5
2. Lc1-b2	e7-e6
3. e2-e3	Sg8-f6
4. a2-a3	Lf8-d6
5. f2-f4	— —

Till denna uppställning kan man komma även i Birds spelöppning, dock har här vit förlorat ett viktigt tempo, ty han behövde ett drag mera för att fianchettera sin löpare.

5. —	Sb8-d7
6. c2-c4?	— —

Vit försöker undergräva svarts centrum, men gör detta alltför förhastat. Solidare var därför 6. Sf3 Le7 med ungefär lika chanser.

6. —	d5xc4
7. Lf1xc4	e6-e5!

Tack vare vits förfelade spelplan får svart tillfälle till denna viktiga befrielsemanöver.

8. f4xc5	Sd7xc5
9. Lc4-e2	Sf6-e4!
10. Dd1-a4†	c7-c6
11. b4-b5	Le8-f5
12. b5xc6	0-0
13. Da4-d4	— —

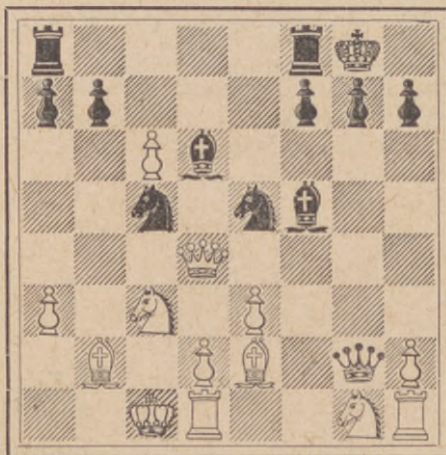
Det relativt bästa, ty på 13. cxc7 Tb8 14. g3 Sc5 hotar pjäsvinst med Sd3†. Även 13. Lc3 Txb7 med bl. a. hotet Txb1 avtvingar vit material.

13. — —	Dd8-g5
14. Sb1-c3	— —

På 14. Lf3 följer Sxc6 15. Dd5 Lg3† 16. hxc3 Dxc3† 17. Ke2 (17. Kd1 Sf2† 18. Kc1 Sd3† 19. Kc2 S3b4 ††) 17. —, Df2† 18. Kd1 Df1† 19. Kc2 Tc8! och svart får ett avgörande angrepp.

14. — —	Dg5xc2
15. 0-0-0	Se4-c5!

"Orangutangens slut"

DET ÄR GOTT FÖR BARNEN ...

(Forts. fr. sid. 12)

1887. För åtskilliga unga torde det märkliga stycke poesi som förekommer i denna vara den enda de på stående fot kan citera ofta t. o. m. på originalspråket:

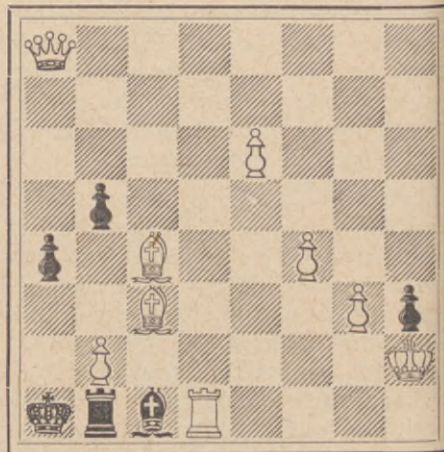
Fifteen men on the Dead Man's chest —
Yo-ho-ho, and a bottle of rum!
Drink and the devil had done for the
rest —
Yo-ho-ho, and a bottle of rum!

Visserligen var Cooper först även när det gällde sjöromaner men det

namn man först tänker på när den genren kommer på tal är dock Frederic Marryat. Han var själv kapten på ett av hans brittiska majestäts fartyg han med en sällsynt gedigen samling äventyr och visste följaktligen mer än de flesta vad han skulle skriva om. Och skriva kunde han sannerligen. Från 1836 välsignades svensk publik med hans böcker och att uppskattningen varit stor är ett som är säkert. Marryat grundade en stabil tradition i engelsk litteratur och ännu i dag "importerar" vi de viktigare sjöromanerna därifrån Masfield Forrester, Arthur Groom, Frank Knight kan nämnas.

Vit gav upp, ty det hotar 16.—, Sb3 matt eller damvinst. Om 16. Lc4, så Sxc4 17. Dxc4 Sd3† men åtföljande 18.—, Se5†.

PROBLEM Av A. W. Galizkij

Deutsche Schachzeitung 1896
Matt i 3 drag.

Ett sällsynt roligt schackproblem av den ryske "klassikern" på området. Här kan man verkligen tala om långdistans-teknik!

För att hålla intresset uppe återger vi lösningen på sidan 26.

Den brutna pilen

Krigaren kom svårt sårad från drabbningen till lägret. En pil stack ut ur hans kropp. Men kirurgen lugnade honom: — Det är en bagatell. Jag ska strax hjälpa dig. Varpå kirurgen tog en stor sax och klippte av den del av pilen, som stack ut ur kroppen. Så gjorde han sig beredd att gå. Men man hejdade honom:

— Vart ska ni ta vägen? Resten av pilen sitter ju kvar inne i kroppen!

Men kirurgen gjorde blott en avvärande gest:

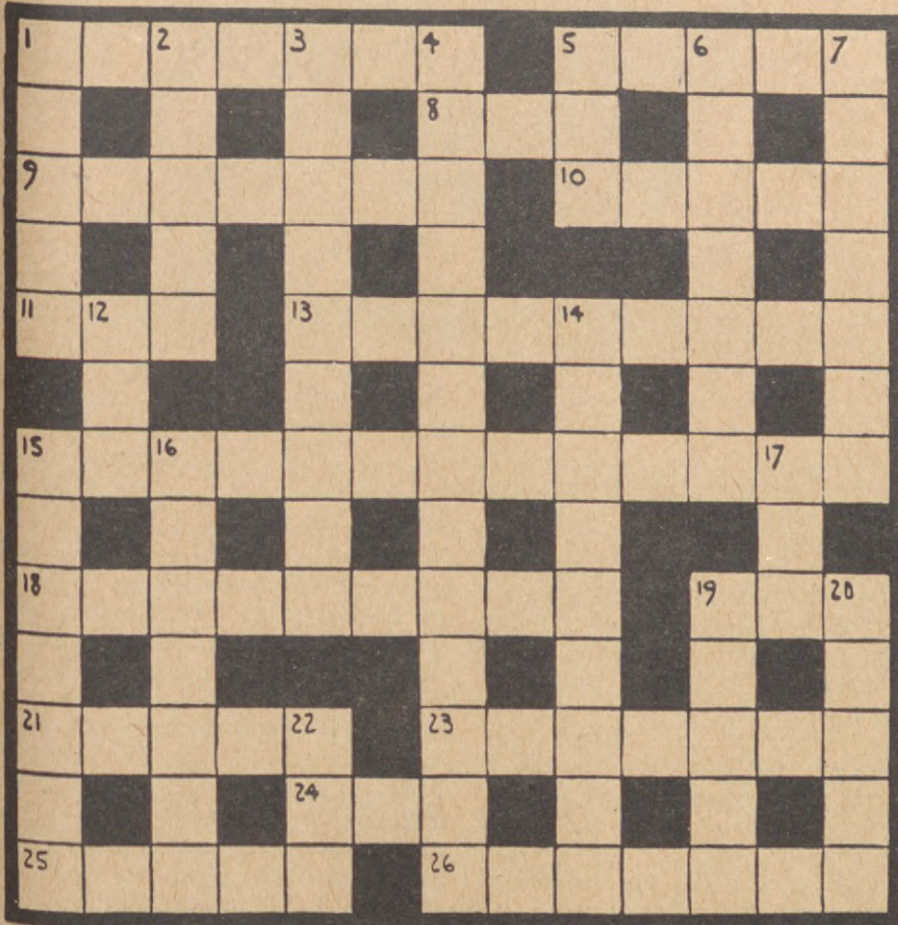
— Jag har gjort vad på mig ankommer. Resten är en sak för en läkare för inre sjukdomar.

Universum runt på 80 dagar

Ytterligare en pojkboksgenre skall med, reseskildringen, men jag tror det räcker med att den får presenteras av ett namn, Jules Verne. Jorden runt på 80 dagar tillhör de oöverträffade verken, trots att hastigheten inte ter sig så där våldsamt svindlande i dessa ljudvallsknallarnas tidevarv. Verne bör man ytterligare minnas eftersom han var en av dem som lade grunden till den moderna science fiction och kanske är det just på det planet som intresset kommer att stjälas från honom även när det gäller reseskildringar. Universum runt på 80 dagar bör väl komma snart...

Hans Norling

KORSORD nr 10

VÄGRÄTA ORD

1. En käpp så tjock, en riktig stock. (7)
5. Plär ej alltid gälla för det nominella. (5)
8. "När skogens enar stå i — tar häggen floret på." (3)
(Karlfeldt)
9. Kan vara inskränkt, som här i Sverige. (7)
10. Det sticks! (5)
11. Saknar ateisten. (3)
13. Svensk, norsk eller dansk. (9)
15. "Du borde skämmas!" (13)
18. Hittar föga ätbart i sakristian. (9)
19. Aldrig mer än två. (3)
21. Kvinna och något som intresserar kvinnan. (5)
23. Varenda en medtagen. (7)
24. En fluga kan duga. (3)
25. Hästarnas stat i USA. (5)
26. Projektil under barrikadstrid. (7)

LODRÄTA ORD

1. En mycket långväga gäst. (5)
2. Rovfågels näste. (5)
3. Är den som lever helt på andra. (9)
4. Veteranson. (13)
5. Har proverb bara en. (3)
6. Elak äkta mans regemente i hemmet. (7)
7. Går radions budskap fram på. (7)
12. Tillverkas i långa banor. (3)
14. En som försöker med så mycket avdrag som möjligt. (9)

15. Genom port eller arbete. (7)
16. Majoriteten har alltid orätt. (7)
17. Med eller utan k: en hederman ändå. (3)
19. Ser ofta inte målet på grund av molnen. (5)
20. Blir man onekligen lugnare genom att ta. (5)
22. Boxer. (3)

Tävlingsregler

Lösningar till korsord nr 10 skall vara Status Redaktion, Kocksgatan 15, Stockholm tillhanda senast den 1 nov. 1955. För att komma med i prisbedömningen måste tävlingsförsändelse vara märkt "Korsord nr 10". Glöm ej att tydligt ange namn och adress. Två priser, ett på tio och ett på fem kronor, utdelas.

Lösning och pristagarnas namn meddelas i Status januarinumner 1956.

Lösning till korsord nr 8

VÄGRÄTT: 1. Kallsup. 5. Skena. 8. Attrapp. 9. Sikel. 10. Pan. 11. Kretslopp. 13. Ryktessmidare. 15. Försprång. 16. Lok. 18. Armod. 20. Avyttra. 21. Enkel. 22. Armatur.

LODRÄTT: 1. Kramp. 2. Latin. 3. Stankneip. 4. Pappersråvara. 5. Säs. 6. Enkrona. 7. Avlöpte. 12. Swingrytm. 13. Roffare. 14. Keramik. 16. Litet. 17. Knarr. 19. Dal.

I VÄXTERNAS RIKE

(Forts. fr. sid. 19)

förädlingen. Från en vetenskapligt utbildad botanist har man avancerat till ett flertal, var och en fackman inom sitt område. Weibullsholms stora vita fasad lyser mot besökaren då han kommer i Landskronas utkant. Själva namnet i rött minner en om fröagenten som varje år brukade komma hem med sina färggranna påsar för att sälja till morfar. Ordet Weibull mötte en inte bara på dessa små påsar, utan också på stora jutesäckar med vete eller korn som morfar skulle ha till utsäde.

Solen lyser och blommornas prakt är bedårande, dofterna intensiva och vattnet glittrar i bassängen jämte stenpartiet med många hundra olika slags örter och buskar. Det känns nästan vemodigt att lämna all denna prakt bakom sig och åter fara in mellan grå stadshus, kurande kring en grå gata med tjutande bilar. Vardagen väntar på nytt... besöket i växternas sagorike är förbi...

Ingvar Wahlén

En bra rådgivare för sjuka

är en skrift, som utarbetats av byråsekreterare Olle Bergström. Den som har en förutfattad mening att allt som har med sociala frågor att göra nödvändigtvis måste vara tillkrånglat och svårbegripligt erbjuds att studera skriften för att revidera sin uppfattning. Den lilla boken, som heter "Att vara sjuk", innehåller praktiskt taget allt som är värt att veta ur den sjukens synvinkel om den allmänna sjukförsäkringen, tuberkulosförordningen: bestämmelser rörande skada eller sjukdom, ådragen i militärtjänst, invalidpension, socialhjälp, bostadsfrågor, yrkesval och yrkesutbildning samt arbetsmöjligheter för partiellt arbetsföra m. m. Skriften omfattar 60 sidor och det enda man kan göra någon egentlig anmärkning på är att de tuberkulossjuka skall vara ensamma om att äga en så förträfflig liten handbok — man unnar faktiskt alla sjuka en liknande orientering. Vi förutspå att boken kommer att bli en eftertraktad vara på våra sanatorier och vi kan till och med glädja de lungsjuka med att den kan erhållas kostnadsfritt från Svenska Nationalföreningen mot Tuberkulos, som låtit utarbeta densamma. Rekv. kan ske från föreningens konsli, V. Trädgårdsgatan 11 B, Stockholm C, tel. 11 01 74.

Pristagare

1:a pris kr 10:—, Nils Larsson, Dala Askeröd.

2:a pris kr 5:—, Adéle Rydén, Trädgårdsgat. 15, Örebro.

BELLAS DÖD

En novell från landsbygden

När de hade ätit på söndagsmorgonen gick Hans ut. Det var en vacker morgon och daggen glittrade i gräset. Det rök från de våta taken då solen gassade på dem. Hans gick sakta ut på gårdsplanen och in i garaget. Han startade den lilla grå Volvon och backade ut. Far och mor skulle köra till kyrkan. Hans ämnade bli hemma. Han hade lovat passa upp för far och mor skulle gå bondeförbundets sammanträde senare på eftermiddagen.

Hans körde några varv med bilen runt gårdsplanen. Han hade ännu inte körkort, men modern brukade säga att han körde bättre än fadern. Hans gasade på i kurvorna. Det var roligt att köra bil.

Lärkornas sång var bedövande stark. Det artade sig till en riktig sommardag, men så var man också mitt inne i maj. Ännu stod korna på stallet. Men då och då hördes deras långtande råmande. Men fadern tyckte att korna först måtte äta upp det sista höet och de sista fodersockerbetorna. En vecka till, sedan skulle hagarna nere vid ån bli kornas tummelplats.

Nu kom fadern och modern.

— Jag har satt köttbullar i skaffariet, sa modern. Du kan bara värma upp dem.

Hans nickade.

— Och så ger du djuren i eftermiddag. Glöm inte att diska mjölkmaskinerna väl, nu är det så pass varmt att vi får reduktasprov för mjölken annars.

— Jag ska nog göra det riktigt, sa Hans lite buttert. Han visste med sig att han slarvat ett par gånger förut.

— Ta en bra sked Kloramin i vattnet när du håller det i spenkop-

parna, sa fadern envetet. Han ville ha trumfat det in i Hans huvud.

— Ja, sa Hans.

Han stod kvar och såg den grå Volvon fara nerför vägen. Grå och lätt rök forsade ut från avgasröret.

Nu ger far den för mycket, tänkte Hans. Han stod kvar och riktigt kände hur han själv skulle ha gjort. Men så kom allt det andra för honom igen och han gick bakom huset och satte sig i solen för att tänka.

I dag skulle det ske. Han hade tänkt på det länge. I dag var det inte någon risk att någon skulle få veta det. Och efteråt skulle allting bli bra igen. Då skulle Lilian följa med honom i skogen och leta efter fågelbon De skulle gå till ån och meta. Sitta riktigt nära varandra och tala med varandra. Igår kväll hade han varit bort på Domes-torp och bett henne följa med till Karsefors där det var SLU-möte med dans. Men hon hade sprungit och lekt med Bella och sagt att hon inte hade lust. Han hade stått och sett på hur hon och hunden lekte med varandra. Hon hade satt sig ner och tagit hundhuvudet mellan sina händer och smekt. Hunden hade viftat på den yviga svansen. Den spetsiga nosen hade smugit intill hennes hals. Hans hade stått där ensam och till sist hade han bara vänt och gått.

— Hej! hade hon ropat. Ha så roligt...

Då hade det gjort så ont i bröstet. Som om hon inte visste att han inte kunde ha roligt utan henne. Ända sedan de konfirmerades för två år sedan hade de varit kamrater. Han mindes förra sommarens badkvällar. De hade haft så roligt, stänkt vatten på varandra och byggt kanaler i sanden. Det hade bara varit de

två. De hade cyklat till staden och sett på cirkus och varit på SLU-festerna tillsammans.

Sedan förra hösten när hon fått colliern Bella hade allting blivit så annorlunda. Det var som om hon fått nog av hunden. Visst kunde de ibland sitta på trappan och tala med varandra. Men alltid kom Bella och smög sig upp i hennes knä med framtassarna. Då var det som om Lilian inte märkte att *han* var kvar. Han fick bara ge sig av.

Han hade länge tänkt på det han nu nu ämnade göra. Han reste sig och såg på sin armbandsklocka. Den var nästan tio. Nu hade värmen blivit intensiv och han torkade svett från pannan. Han gick in och tog ner faderns gevär.

Han gick nerom ån och upp i parken till Domes-torp. Han stod länge nere där deras trädgård varar. Solen lyste ner mellan trädgrenarna och det var tyst och stilla. Lilian var nog med föräldrarna i kyrkan.

En lövsångare sjöng nära honom. Annars hördes inga ljud. Dunkelt skymtade han den gula manbyggnaden och såg hur vårblommorna prunkade i rabatten.

Då kom hon!

Förut hade han nästan darrat. Nu blev han med ens så lugn. Han böjde sakta bössan. Mitt mellan ögonen som stirrade på honom siktade han. Redan när skottet smällt och hunden glidit på sidan visste han att han gjort något som var mycket hemskt. Han kunde inte stanna kvar längre. Han rusade tillbaka genom skogen och hem. Han tog av det skjutna skottet och lade det icke skjutna tillbaka i faderns låda. Det skjutna skottet grävde han ner i en rabatt i trädgården.

Hela tiden tyckte han att de där ögonen följde honom. Han försökte döva de där tankarna. Han började värma köttbullarna och satte fram på bordet. Men han kunde inte äta. Han måste i stället rusa ut för att kråkas.

Sedan började han ge korna. Han körde till dem två skjutkärror med betor. Korna åt med rasslande tjunder. Han tyckte att allting blev bättre nu. Ingen skulle få veta vad som skett och sedan skulle allt bli väl mellan honom och Lilian.

Allt skulle bli som det varit förut, innan Bella kommit till Domes-torp. Men när han höll sina händer framför sig såg han att de darrade. Då blev han arg på sig själv och började gödsla ut under korna med febril iver.

Han visste att han måste gå bort till henne i eftermiddag. Han hade ju tänkt ut allting. Han skulle vara tröstaren då hon fann Bella. Han tog på sig den ljusa sommarblazern och de blå byxorna. Den vita skjortan fick vara uppknäppt i halsen. Han lade skjortkragen utanför blazerns slag.

Han försökte vissla medan han gick över ängarna bort till Domes-torp. Men då han hörde hur falskt det lät slutade han snart. Han höll händerna i fickorna, hårt knutna för att de inte skulle darra.

Han hade inte ännu nått fram till gårdsplanen då han hörde Lilian kalla på Bella. Det var som om någon gripit om hans hjärta. Han tyckte att det ville stanna. Han måste stanna ett slag för att lugna sig. Han intalade sig att allt skulle bli bra nu. Det skulle bli som förut, innan Bella kommit till Domes-torp.

Lilian fick syn på honom då han kom in på gårdsplanen. Han höjde ena handen och log:

— Hej Lilian!

Skrivet

av Ingvar Wahlén

— Hej!

Hon svarade kort och såg bort från honom. Hon satte händerna som en lur för munnen och ropade:

— Bella! Bella!

Men ingen hund kom. Solen gasade över gårdsplanen och stararna satt visslande på takåsen till stallen.

— Har Bella sprungit bort, sa Hans och gick bort till henne.

— Det tror jag inte, svarade hon. Jag är säker på att hon bara är nere i parken.

Hon började gå neråt trädgården och han måste följa med. Han kände hur svårt det var att hålla händerna stilla. Spänningen växte upp mellan dem.

Men han försökte ställa in sig på det ögonblick då hon måste få syn på hunden. Trots att hans händer darrade försökte han stålsätta sig mot rädslan som växte sig allt större inom honom. Nu måste han vara beskyddaren och tröstaren. Så väl visste han sin roll att han redan var beredd att säga de första orden.

Nu stannade hon. Hon stod alldeles stilla och hennes ansikte var naket och fullt av sorg. Så rusade hon fram och föll på knä. Hon låg så länge, en evighet tyckte han. Han ville inte se på hunden. Den skrämde honom. Han såg att den sparkat runt i gräset och blött ner kring sig. Det växte upp en propp i halsen och han kände att han behövde kråkas. Men han visste att han inte fick göra det. Han skulle trösta henne, men i detta ögonblick förmådde han ingenting.

Tecknat

av Per Hemmingsson

Ännu sjöng lövsångaren. Eller var det inte samma fågel? Någon gick i staldörren uppe på gården. Någon sjöng med grov stämma. Det var Fredriksson, ladugårdskarlen.

Solen fann sin väg ner mellan de lummiga kronorna. Himlen skymtade blå högt uppe. Under träden var det mycket tyst. Hon grät inte, hennes ansikte uttryckte stum sorg.

Så reste hon sig och kom sakta bort till honom. Det var då hans kramp lossnade. Han rusade fram till henne och tog med sina armar om henne:

— Lilian, lilla du, tag det så lugnt!

Hela tiden kände han hennes blick. Den var stelt riktad på honom. Hon såg alldeles lugn ut. Det var hans händer som darrade. Hans ögon såg in i hennes, då kom det för honom att hennes ögon liknade ett skrämt djurs. Men så fick de något annat i sig, och hon slet sig ur hans famn och slog honom med knuten hand rakt i ansiktet:

— Släpp mej! skrek hon. Låt mej vara. Jag vill aldrig se dej mer...

Det var då hennes tårar kom, de sköljde nerför hennes kinder innan hon vände och sprang uppåt gårdsplanen. Själv kände han något varmt rinna nerför den häftigt värkande munnen och näsan. Då kände han efter med handen. Då han sedan såg på sin hand var den röd av blod.

Hans ögon såg mot henne där hon just försvann bakom knuten till manbyggnaden. Han stod stilla, undrande, men med en värkande visshet inom sig att allt nu var värre än förut.

Han såg inte en enda gång åt det håll, där han visste att Bella låg. Men det var som om blodet på hans hand kommit från hunden, och han strök häftigt av sig det på näsduken.

Han gick sakta hemåt i det flödande solljuset.

STATUS JULNUMMER

1955

ligger nu i tryckpressarna och svenska folket kan lugnt vänta sig en omväxlande och fin jullektyr av högsta litterära klass.

Medarbetarna ha trots sommarvärmen varit i högform — det gäller både textskrivare och konstnärer — varför redaktionen redan nu betygar dem högaktning. Vi vet att våra läsare kommer att göra detsamma när det börjar lacka mot jul och Status julnummer finns att köpa.

Glöm inte att köpa Status julnummer med läsning för hela familjen!

Lars Madsén medverkar i Status julnummer med ett friskt och livfullt reportage.

KÄNNER VI OSS...

(Forts fr. sid. 9)

tjänstemännen och mer bland kvinnorna än bland männen.

Man får även reda på att den del av tjänstemännen som räknar sig till medelklassen och anser att en annan klass än deras egen har det största inflytandet i dagens samhälle umgås mera sällan med sina grannar och i de flesta fall är medlemmar av opolitiska föreningar. Arbetarna däremot umgås mer med sina grannar och är i högre grad medlemmar av politiska föreningar. Förklaringen till detta torde vara att denna grupp av tjänstemän helst vill umgås med socialt likställda och att det i denna miljö uttalats normer som gör att det inte anses riktigt fint med politik. De ser heller inte gärna att deras barn blir funktionärer i någon facklig organisation eller politiskt parti. Segerstedt förklarar saken med att dessa tjänstemän kompenserar sin känsla av politisk maktlöshet genom sitt medlemskap i opolitiska föreningar. Man kan då fråga sig hur det skulle gå om Folkpartiet eller Högern skulle komma till makten. Om man förutsätter att dessa tjänstemän räknar sin politiska hemvist inom dessa partier skulle de då inte längre behöva kompensera sin känsla av maktlöshet och en sådan förändring av den politiska makten skulle medföra en avmattning av deras kulturella aktivitet. Om vi ser på den kulturella aktiviteten i övrigt finner vi att tjänstemännen har fler böcker, flera musikinstrument, går mera på konstupställningar, konserter och teatrar än arbetarna. Nu har det av ålder ansetts som fint i borgerliga kretsar att åtminstone iakttaga kulturens yttre känne-

märken, såsom att hålla sig med bokhylla, piano, någorlunda god konst och att besöka kulturella tillställningar. Det finns ingen mätare mellan mera konventionellt betonat och äkta intresse för dessa saker, hade det funnits skulle parterna kanske ha framstått som mera jämnspelta. Nu får man inte helt bortse från vad uppfostran och miljö betyder för odlade av dessa intressen. Det är inte oväntat om de som vuxit upp i en miljö där odlingen av kulturella intressen ingått i normerna har större möjligheter att tillgodogöra sig det som i den vägen erbjuds än de som växt upp i annan miljö.

Aktiva föreningsmedlemmar uppvisar mindre frånvaroprocent i arbetet och har genomgående bättre arbetsdisciplin än de föreningspassiva. De har därjämte i regel bättre sört för sig själva och sina familjer, bor oftare i villor och har rymligare bostäder. Underligt nog följer inte med detta en bättre anpassning. De tycks trivas sämre än många andra, vilket möjligen kan förklaras genom att deras föreningsmedvetenhet skapat högre anspråk och att de därför inte anser sin situation vara fullt tillfredsställande. Det kan även tänkas att de genom föreningsaktivitet kompenserar sin känsla av vantrivsel.

Man kan tycka att tillfredsställelsen med rådande förhållanden borde vara mycket stor efter alla konstateranden av förbättrade levnadsförhållanden, höjd standard, ökade möjligheter etc., och att därför jämförelsen med gångna tider borde klart utfalla till nutidens förmån. Underligt nog visar det sig att endast 35 procent av männen och 26 procent av kvinnorna anser att människorna är

lyckligare nu än förr. Nära hälften av kvinnorna och 42 procent av männen hyser den uppfattningen att människorna var lyckligare förr. Det kan bero på en viss benägenhet att romantisera det förgångna, men det är inte hela sanningen. Det är möjligt att den moderna människan mitt i allt sitt välstånd saknar något. Vad är svårt att säga. Det kan även bero på att ännu har de flesta inte riktigt vuxit in i de nya förhållandena och är följaktligen inte helt anpassade till industrialismens samhälle. Det finns bortom medvetandet en dunkel dragning bakåt mot sedan länge lämnade betesmarker.

Utöver allt som jag här kommenterat finns mycket annat av intresse. Att barnbegränsning nu framstår som allmänt accepterad, att misstron mot äga är större bland arbetarna än bland tjänstemännen, att flera kvinnor än män tror på själens odödlighet, för att nämna några exempel. Detta är bara några axplock ur det rikhaltiga materialet. Man hoppas att med denna slutredovisning av en sociologisk pionjärinsats intresset för vidare forskning måtte bli stimulerat. Samhällsdebatten i vårt land har alltför länge gått i gamla fåror, det skulle inte skada om den tillfördes en del nytt material.

Schacklösning!

Lösning till problemet av A. W. Galizkij: 1. Lh8! Lxb2 2. Th1! (två svarta pjäser är nu fångslade) 2.—, Lxh8 3. Dxb8 matt. Om 2.—, Txb1 så 3. Dxb1 med matt. Eller 1.—, Txb2† 2. Dg2 (ärligen samma fångslingar) 2.—, bxc4 3. Dxb2 matt; 2.—, hxc2 3. Txc1 matt. Till råga på allt är alla dessa mätter modellmätter!

BORAS**BORAS EXPORTAFFÄR**

Köpare till
Järn- o. Metalls-krot samt Textilavfall
Kråkeredsvägen 6 — Telefon 156 20

— BORAS —

GÖTEBORG

vid lindriga hemorrojder,
frost- o. brännskador, klåda, såriga
bröstvårter, solbränna, nariga hän-
der. Utmärkt vid spädbarnsvård.
OBS! Stor tub nu med extra munstycke!

LULEÅ**LULEÅ KEMISKA TVÄTT**

Smedjegatan 24 Telefon 1466

LULEÅ**KEMISK TVÄTT — ANGPRESSNING**

Ring Ni, så hämta vi!

Läs

Norrbottens-Kuriren**LULEÅ****Bröderna Hedlund**

TILLVERKARE AV:

VIBRO-BLOCK

Tel. 111 04 LULEÅ Lulsundet

MALMÖ**påhlssons**

Malmö

bröd

gott bröd

Han höll sin ed

Det var en tjänsteman, som blev satt i fängelse för att han tagit mutor. Snart utfärdades emellertid en kejslerlig amnesti och mutkolven blev försatt i frihet.

Vid hågkomsten av allt han måst utstå i fängelset svor han en dyr ed: — Må mina händer betäckas med bölder, om de än en gång skulle ta befattning med mutor!

Det gick någon tid. Så en dag infann sig en supplikant hos tjänstemannen, framlade sin sak för honom och tog upp en packe sedlar ur fickan.

Tjänstemannens ögon började lysa, men så erinrade han sig plötsligt sin fruktansvärda ed och drog förskräckt tillbaka sina utsträckta händer. Men åsynen av pengarna var likväl så förledande att tjänstemannen länge och väl grubblade över hur han skulle göra. Och slutligen hade han beslutat sig:

— Hör här, unge man! Du är en ärlig människa. Stoppa ned pengarna i mina stövlar!

NORRKÖPING**Gummicentralen**

Stockholmsvägen 22—26

Tel. 268 30 NORRKÖPING Tel. 268 30

Utför alla slags reparationer

Försäljning av nya ringar

NYKÖPING**N. J:s Livsmedel**

— allt i matvaror på ett ställe,
speceri-, bröd- och mjölkaffär

Tel. 2013 Borgaregatan 12

A. B. C. V. HELJESTRAND

ESKILSTUNA ETABL. 1808

ALLA SLAGS KIRURGISKA INSTRUMENT

NORRTELJE GJUTERI

Greisz & Söner

NORRTÄLJE

Tel. 126 20

Tillverkar kärnblåsmaskinen "CORALL",
högheldhårdigt kromgjutgods, tackjärnsgjutgods
samt speciallegerat gjutgods.

10 Ujut den vällagade
skånska maten på någon av
de sju Solidarrestaurangerna

Solidar

Pilgården
Ströget, Södergat. 5
Folkets Hus

Bergsgatan 20
Drottningtorget 10
Malmgården

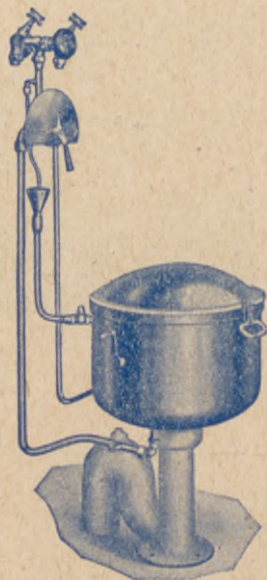
Temperance — öven hotell

Järn och metaller

till lägsta dagspriser
från väl sorterat lager
och från in- och
utländska verk

AXEL H. ÅGREN A/B

GÖTEBORG • TELEFON VÄXEL 17 20 60

Bäckenskölningsapparat
Reform II

GETINGEVERKEN

tillverkar

Steriliserings- och desinfektions-
apparater för sjukhus

Elektriska ångpannor och värme-
pannor

Kok- och stekapparater
för storkök

Offert och förslag lämnas på begäran

GETINGE MEKANISKA VERKSTADS AB

GETINGE. Tel. Namnanrop "GETINGEVERKEN"

Avdelningskontor:

STOCKHOLM
Tel. 61 17 07

GÖTEBORG
Tel. 16 24 84

MALMÖ
Tel. 176 00

UMEA
Tel. 5742